

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

**Кваліфікаційна бакалаврська
робота**

на тему: **«Національні особливості зовнішньої
політики країн Північної Європи»**

Виконав: студент 4 курсу, групи УК-41
Спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Ватолінський Даніїл Дмитрович

(прізвище та ініціали)

Керівник: к.екон.н., доц. Панова І.О.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.політ.н., доц. Солових Є.М.

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії

Велієв Фаріз Тейюб огли

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Харків – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Інститут Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший (бакалаврський)

Напрямок підготовки

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
світової політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
Доц. Парфіненко А.Ю.

“ _____ ” _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)

Ватолінський Данііл Дмитрович
(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Національні особливості зовнішньої політики країн Північної Європи»

керівник роботи Панова Ірина Олексіївна, к.еон.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «02».04.2025 №4001-5/869

2. Строк подання студентом роботи 12.05.2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити

Вивчити джерельну та наукову база роботи; розкрити понятійно-категоріальний апарат дослідження; дослідити історичні передумови та етапи формування національних особливостей зовнішньої політики країн Північної Європи; розглянути соціально-економічний та політичний профіль країн Північної Європи; проаналізувати Європейський

вектор зовнішньої політики країн Північної Європи; охарактеризувати зовнішньополітичні відносини країн Північної Європи з провідними позарегіональними акторам; визначити особливості розвитку взаємодії країн Північної Європи з країнами держав Глобального Півдня; оцінити перспективи співробітництва України та країн Північної Європи.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
	Розділ 1. Науково-теоретичні аспекти проблеми дослідження
	Розділ 2. Національні особливості зовнішньої політики країн Північної Європи

5. Дата видачі завдання 25.11.2024р.

Студента

_____

підпис

Д.Д.Ватолінський

ініціали, прізвище

Керівник роботи

_____

підпис

І. О. Панова

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Ватолінський Д.Д. «Національні особливості зовнішньої політики країн Північної Європи»

Робота присвячена дослідженню національних особливостей зовнішньої політики країн Північної Європи. Вивчено джерельну та наукову базу роботи. Розкрито понятійно-категоріальний апарат дослідження. Досліджено історичні передумови та етапи формування національних особливостей зовнішньої політики країн Північної Європи. Розглянуто соціально-економічний та політичний профіль країн Північної Європи. Проаналізовано Європейський вектор зовнішньої політики країн Північної Європи. Охарактеризовано зовнішньополітичні відносини країн Північної Європи з провідними позарегіональними акторам. Визначено особливості розвитку взаємодії країн Північної Європи з країнами держав Глобального Півдня. Оцінено перспективи співробітництва України та країн Північної Європи.

Ключові слова: країни Північної Європи, зовнішня політика, національні особливості, геополітика, міжнародні відносини, регіональне співробітництво

ANNOTATION

Vatolinskyi D. National Characteristics of the Foreign Policy of the Northern European Countries

The work is devoted to the study of the national characteristics of the foreign policy pursued by the countries of Northern Europe. The research examines the source base and scientific literature relevant to the topic. The conceptual and categorical apparatus of the study is revealed. It explores the historical preconditions and stages of formation of the foreign policy identities of Northern European states. The study analyzes the socio-economic and political profiles of the region's countries. Particular attention is paid to the European vector of their foreign policies, as well as to their relations with major non-regional actors. The research highlights the distinctive features of their engagement with countries of the Global South and assesses the prospects for cooperation between Ukraine and the Northern European states.

Keywords: Northern European countries, foreign policy, national characteristics, geopolitics, international relations, regional cooperation.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Науково-теоретичні аспекти проблеми дослідження	6
1.1. Джерельна та наукова база роботи	6
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження	10
1.3 Історичні передумови та етапи формування національних особливостей зовнішньої політики країн Північної Європи	14
1.4 Соціально-економічний та політичний профіль країн Північної Європи	19
Розділ 2. Національні особливості зовнішньої політики країн Північної Європи	24
2.1 Європейський вектор зовнішньої політики країн Північної Європи	24
2.2 Зовнішньополітичні відносини країн Північної Європи з провідними позарегіональними акторами	33
2.3 Особливості розвитку взаємодії країн Північної Європи з країнами держав Глобального Півдня	44
2.4. Перспективи співробітництва України та країн Північної Європи	53
Висновки	61
Список використаних джерел	66

ВСТУП

Актуальність обраної теми. У сучасних умовах трансформації міжнародної системи та загострення глобальних викликів особливої ваги набуває вивчення зовнішньої політики окремих регіонів, зокрема країн Північної Європи. Держави цього регіону – Данія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія та Швеція – демонструють високий рівень політичної стабільності, економічного розвитку та відданості принципам демократії й міжнародного права. Зовнішньополітичні стратегії цих країн є прикладом поєднання прагматизму, інноваційності та активної участі в регіональних і глобальних ініціативах. У контексті російсько-української війни, енергетичної кризи та зростання загроз глобальній безпеці північні держави відіграють ключову роль у зміцненні європейської безпекової архітектури, підтримці України та розвитку нових форматів трансатлантичної і міжрегіональної співпраці.

Незважаючи на географічну близькість та схожість базових цінностей, кожна з країн Північної Європи має унікальні зовнішньополітичні підходи, зумовлені історичними, культурними та інституційними чинниками. Аналіз національних особливостей цих стратегій дозволяє глибше зрозуміти логіку поведінки держав регіону в міжнародній політиці, їхній внесок у глобальне врядування, а також окреслити перспективи розвитку взаємодії між Україною та країнами Півночі у стратегічно важливих сферах – безпеці, енергетиці, інноваціях, зеленому переході та цифровій трансформації.

Ступінь вивченості проблеми. Тематика зовнішньої політики країн Північної Європи активно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Серед українських дослідників слід відзначити наукові праці І.Зінька [11], який аналізує стратегічні підходи Швеції та Фінляндії в контексті євроатлантичної інтеграції, Д. Пугачової [15] та А. Хмеля [18], що розглядають питання нейтралітету та військового співробітництва, а також Т. Бочкарьова [8], які фокусують увагу на двосторонніх зв'язках України з

північними державами. Зарубіжні дослідники, зокрема Б. Хульт [26], та А. Вінкман [31], висвітлюють специфіку зовнішньої політики скандинавських країн у постбіполярний період. Увага також приділяється ролі Норвегії у миротворчих процесах (на прикладі посередництва в конфліктах на Близькому Сході), безпековій політиці Данії в межах НАТО, а також концепції «глобальної Швеції» як моделі просування ліберальних цінностей у міжнародному середовищі.

Об’єкт дослідження – зовнішня політика країн Північної Європи.

Предмет дослідження – національні особливості зовнішньої політики Данії, Ісландії, Норвегії, Фінляндії та Швеції.

Мета роботи – комплексний аналіз національних особливостей зовнішньої політики країн Північної Європи з урахуванням історичних та сучасних чинників, а також визначення можливих напрямів розвитку співпраці України з регіоном у контексті сучасних міжнародних викликів.

Для досягнення поставленої мети автор ставить наступні **завдання**:

- вивчити джерельну та наукову базу роботи;
- розкрити понятійно-категоріальний апарат дослідження;
- дослідити історичні передумови та етапи формування національних особливостей зовнішньої політики країн Північної Європи;
- розглянути соціально-економічний та політичний профіль країн Північної Європи;
- проаналізувати Європейський вектор зовнішньої політики країн Північної Європи;
- охарактеризувати зовнішньополітичні відносини країн Північної Європи з провідними позарегіональними акторам;
- визначити особливості розвитку взаємодії країн Північної Європи з країнами держав Глобального Півдня;
- оцінити перспективи співробітництва України та країн Північної Європи.

Методологія дослідження. У процесі написання роботи використано комплекс методів наукового аналізу: історико-порівняльний – для вивчення еволюції зовнішньополітичних стратегій; системний – для комплексного аналізу національних особливостей зовнішньої політики; аналітичний – для виявлення ключових тенденцій і відмінностей між країнами регіону; прогностичний – для формування сценаріїв розвитку співпраці України з північними країнами.

Інформаційну базу дослідження становлять аналітичні праці вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі міжнародних відносин, зовнішньої політики та регіональної безпеки, офіційні документи зовнішньополітичних відомств Данії, Ісландії, Норвегії, Фінляндії та Швеції, програмні документи Європейського Союзу та НАТО. Інформаційна база також охоплює аналітичні звіти авторитетних міжнародних інституцій (Nordic Council, SIPRI, FOI, OECD, UNDP, World Bank), матеріали періодичної преси, публічні виступи урядовців, а також офіційні публікації українських дипломатичних структур щодо співпраці з країнами Північної Європи.

Структура роботи. Робота викладена на 70 сторінках комп'ютерного тексту, складається зі вступу, 2 розділів, висновків. Містить 8 таблиць, 1 рисунок і список джерел, який включає 64 найменувань літератури.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Джерельна та наукова база роботи

У процесі дослідження зовнішньої політики країн Північної Європи було використано широку та різноманітну джерельну базу, що охоплює як академічні, так і прикладні джерела інформації. Такий комплексний підхід дозволив не лише поглиблено проаналізувати специфіку зовнішньополітичних стратегій держав Скандинавського регіону, а й простежити динаміку їх формування під впливом історичних подій, міжнародного контексту та внутрішньополітичних трансформацій. Окрім того, використання багатокomпонентної джерельної основи дало можливість виявити національні особливості зовнішньої політики кожної з країн, враховуючи їхню політичну культуру, стратегічні інтереси та регіональну ідентичність. З огляду на специфіку тематики, джерела, залучені у процесі дослідження, доцільно класифікувати на п'ять основних категорій: наукова література, аналітичні матеріали, офіційні документи, дані міжнародних організацій та статистичні ресурси.

Одним із важливих компонентів джерельної бази виступає академічна література, яка створила теоретичне підґрунтя для дослідження. Було опрацьовано значний масив наукових праць, що охоплює монографії, рецензовані статті, дисертаційні дослідження, збірники конференцій та науково-аналітичні огляди. Особливу увагу приділено публікаціям у галузі міжнародних відносин, європейських студій, безпеки, регіоналізму та дипломатії [10]. Порівняльний аналіз наукових підходів дозволив з'ясувати відмінності в оцінці зовнішньої політики країн Північної Європи з боку західноєвропейських і східноєвропейських дослідників. Зокрема, у працях західних авторів переважає акцент на довготривалих історичних тенденціях – політиці нейтралітету, розвитку демократичних інституцій, культурному

регіоналізмі, участі в міжнародних миротворчих ініціативах. Значна увага приділяється феномену «скандинавської моделі», що охоплює поєднання високого рівня добробуту, соціальної відповідальності держави та активної зовнішньої політики, орієнтованої на міжнародну стабільність.

У цьому контексті варто виділити аналітичні напрацювання таких дослідників, як Бйорн Хулт, який ґрунтовно вивчає безпекову стратегію Швеції в умовах післявоєнного нейтралітету, а також Андреас Вікман, автор праць з питань регіонального співробітництва у межах Північної ради.

[26; 63]. Їхні роботи стали основою для розуміння внутрішньої логіки зовнішньополітичного мислення країн Скандинавії, що характеризується прагненням до колективної відповідальності, екологічної та гуманітарної дипломатії, а також медіації у глобальних конфліктах. Значний внесок у дослідження також зробили українські науковці. Зокрема, аналітичні праці Л. Григор'євої та І. Зінько дозволили проаналізувати характер двосторонніх відносин України з країнами Північної Європи, зокрема в таких сферах, як безпека, гуманітарна допомога, екологічна політика та дипломатія розвитку [10; 11].

Окремий блок джерел складають аналітичні звіти та публікації провідних міжнародних дослідницьких центрів. Серед них особливу роль відіграють матеріали Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (SIPRI), Норвезького інституту міжнародних справ (NUPI), Данського інституту міжнародних досліджень (DIIS), а також Фінського інституту міжнародних справ (FIIA) [30]. Ці центри виробляють високоякісні аналітичні продукти, які містять глибокий емпіричний аналіз зовнішньої політики Північної Європи. Звіти SIPRI охоплюють широкий спектр тем, включаючи контроль над озброєннями, безпекову політику, участь у миротворчих операціях, зміни у військових доктринах країн регіону у відповідь на глобальні виклики, зокрема агресивну політику Росії, дестабілізацію міжнародної безпекової архітектури, а також кліматичні ризики. Аналітика NUPI є важливим джерелом інформації про особливості

зовнішньої політики Норвегії, її відносини з НАТО, специфіку скандинавського дискурсу безпеки, включно з питань Арктики. Матеріали DIIS дозволили детально дослідити зовнішньополітичні пріоритети Данії, зокрема щодо розвитку міжнародного права, кліматичної дипломатії та участі в операціях ООН [12].

Невід’ємною складовою дослідження стали офіційні документи урядів країн Північної Європи. Ця група джерел охоплює зовнішньополітичні концепції, національні стратегії безпеки, офіційні заяви міністерств закордонних справ, парламентські звіти, програмні документи та щорічні доповіді. У процесі дослідження активно використовувалися матеріали, оприлюднені на офіційних вебпорталах зовнішньополітичних відомств Швеції, Норвегії, Данії, Фінляндії та Ісландії [4; 6; 7; 49]. Ці документи дозволили не лише виявити офіційну позицію кожної з країн щодо міжнародних подій, а й проаналізувати еволюцію зовнішньополітичного мислення. Вони дали змогу зрозуміти, як змінюються пріоритети у відповідь на нові виклики – російсько-українську війну, зростання військової присутності в Арктиці, кліматичну кризу, енергетичну безпеку, пандемії, кіберзагрози тощо. Наприклад, стратегічні документи Швеції останніх років вказують на переорієнтацію зовнішньої політики у бік євроатлантичної інтеграції, тоді як Ісландія надає пріоритет питанням сталого розвитку та міжнародного співробітництва з малими державами.

Важливу роль у дослідженні відіграли документи міжнародних організацій, які забезпечили міждержавний і глобальний вимір аналізу. Зокрема, використано матеріали Організації Об’єднаних Націй, Європейського Союзу, Північноатлантичного альянсу (НАТО), Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Північної Ради. Документи цих організацій дали змогу оцінити рівень залученості скандинавських держав до систем колективної безпеки, глобальних екологічних ініціатив, гуманітарних програм та багатосторонньої дипломатії [14]. Звіти НАТО, зокрема,

ілюструють зростання оборонних витрат, активізацію співпраці з союзниками та переосмислення загроз у сфері безпеки.

Особливу аналітичну цінність у процесі дослідження становили публікації та документи Європейського Союзу, які стали ключовим джерелом для вивчення інтеграційних процесів, що безпосередньо впливають на зовнішньополітичні практики країн-членів ЄС – зокрема Швеції, Данії та Фінляндії. Участь цих держав у європейських структурах визначає не лише їхні економічні та внутрішньополітичні орієнтири, а й значною мірою формує підходи до реалізації зовнішньої політики через механізми спільної дипломатії, санкційної політики, участі у спільних безпекових ініціативах та розвитку глобального партнерства [44].

Документи ЄС, зокрема стратегії спільної зовнішньої та безпекової політики, щорічні огляди зовнішньополітичної діяльності, звіти Європейської служби зовнішніх дій – дали змогу простежити, як саме європейська інтеграція обумовлює трансформацію зовнішньополітичних підходів згаданих країн, зокрема у контексті реагування на глобальні кризи, таких як війна в Україні, енергетична та кліматична безпека, зростання авторитарних викликів. Водночас значну роль у регіональному вимірі зовнішньої політики країн Північної Європи відіграють матеріали Північної Ради – міжурядової організації, що є платформою для співпраці п'яти скандинавських країн та трьох автономних територій [36].

Аналітичні звіти, рекомендації та декларації, оприлюднені цією організацією, дають змогу глибше зрозуміти особливості міждержавної взаємодії на основі спільних демократичних цінностей, історичної тяглості політичного партнерства, високого рівня взаємної довіри та культурної спорідненості. Співробітництво в межах Північної Ради охоплює широкий спектр сфер – від сталого розвитку та кліматичних ініціатив до захисту прав людини, кризового управління та цифрової трансформації, що в сукупності формує унікальну модель регіональної дипломатії, заснованої на принципах рівності, відкритості та колективної відповідальності.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Дослідження охоплює понятійно-категоріальний апарат, який дає змогу повноцінно дослідити суть проблеми роботи та визначити її існуючі закономірності. Ключові поняття та терміни, які використовуються в роботі, включають: зовнішня політика, національні особливості зовнішньої політики, державні інтереси, глобальні актори, Глобальний Південь, країни Північної Європи, політична культура, міжнародні відносини, геополітична позиція, нейтралітет, «м'яка сила» (soft power), миротворче партнерство, «скандинавська модель дипломатії».

Термін «зовнішня політика» трактується в науковій літературі як сукупність цілеспрямованих дій, заходів і стратегій, реалізованих державою на міжнародній арені з метою забезпечення національних інтересів. На думку одного з класиків політичного реалізму Ганса Моргентгау, зовнішня політика – це інструмент державної влади, спрямований на досягнення безпеки, збереження суверенітету, посилення політичного впливу та економічної ваги країни. Подібної позиції дотримувався і Роберт Кейган, який підкреслював зв'язок між зовнішньою політикою та здатністю держави формувати сприятливе міжнародне середовище відповідно до власних цінностей і пріоритетів.

Національні особливості зовнішньої політики – це специфічні характеристики, що формуються через взаємодію таких факторів:

- ✓ географічного становища (наприклад, близькість до Російської Федерації чи Балтії);
- ✓ історичного досвіду (нейтралітет, членство в НАТО або ЄС);
- ✓ політичної культури (консенсусна демократія, соціальні моделі);
- ✓ економічної орієнтації (відкритість ринків, торговельні зв'язки);
- ✓ соціальної підтримки населенням окремих зовнішньополітичних курсів.

Ці особливості впливають на характер зовнішньої поведінки кожної країни, навіть у межах одного регіону. Тому аналіз країн Північної Європи не може зводитися до загальних характеристик, адже кожна з них має свою модель реалізації зовнішньополітичних інтересів.

Державні інтереси – це головні цілі, які країна намагається досягти у міжнародних відносинах. У разі країн Північної Європи вони часто базуються на принципах безпеки, співпраці, сталого розвитку, захисту прав людини та підтримки міжнародного права [15].

Глобальні актори – це провідні країни чи міжнародні організації, які впливають на систему міжнародних відносин. До них відносяться США, Китай, ЄС, ООН, НАТО. Зовнішньополітична стратегія країн Північної Європи формується саме в діалозі з цими суб'єктами.

Глобальний Південь – це узагальнююче поняття, що включає країни Африки, Латинської Америки, Азії, які зазвичай мають менший рівень економічного розвитку порівняно з країнами Півдня. У сучасних умовах країни Північної Європи активно співпрацюють із цим регіоном у сфері розвідувальної допомоги, освітніх програм, екологічних ініціатив та міжнародної торгівлі [52] .

У контексті цього дослідження ключову роль відіграє поняття «країни Північної Європи», під яким розуміються Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія та Ісландія. Незважаючи на внутрішню різноманітність їхніх зовнішньополітичних стратегій, ці держави мають спільну історико-культурну основу, подібну політичну культуру, орієнтовану на парламентську демократію, а також традиційний акцент на багатосторонність, правозахисну дипломатію та посередництво в конфліктах. У сучасній міжнародній політології нерідко вживається термін «нордична модель зовнішньої політики», що підкреслює їх спільну прихильність до міжнародного права, соціальної справедливості та підтримки сталого розвитку [24].

Окремо варто розглянути поняття «політична культура», що визначає стійкі уявлення суспільства про допустимі та бажані форми політичної взаємодії, включаючи зовнішню політику. Для країн Північної Європи характерна політична культура консенсусу, високої довіри до інститутів влади та пріоритету прав людини. Як зазначає Р. Інглгарт, подібні культурні установки мають прямий вплив на зміст та пріоритети зовнішньополітичного курсу [31].

Поняття «міжнародні відносини» у сучасній науковій літературі трактується як багаторівнева система взаємодії між суб'єктами міжнародного права – насамперед державами, міжурядовими та неурядовими організаціями, транснаціональними корпораціями. Ця взаємодія охоплює політичну, економічну, правову, культурну та безпекову сфери. Як зазначає К. Гольдман, міжнародні відносини є не лише ареною боротьби інтересів, а й системою норм, механізмів і цінностей, які забезпечують передбачуваність та стабільність світового порядку [20].

Геополітична позиція – це стратегічне становище держави на карті світу, яке впливає на напрями її зовнішньої політики. На думку Ханса Моргентгау, географічне розташування країни визначає її безпекові пріоритети, а також зовнішньополітичну поведінку [30]. Для країн Північної Європи характерна близькість до Росії, а також тривала політика виваженого курсу між НАТО та ЄС, що значною мірою впливала на їхню зовнішню політику.

Нейтралітет – концепція, що історично відігравала важливу роль у зовнішній політиці Швеції та Фінляндії. Протягом тривалого часу ці держави демонстрували політику невтручання у військові союзи, зберігаючи при цьому активну участь у багатосторонній дипломатії. Як зазначається в науковій літературі, нейтралітет країн Півночі базувався не лише на стратегічних міркуваннях, а й на культурно-історичному спадку пацифізму. Однак події, пов'язані з повномасштабною агресією Росії проти України у 2022 році, спричинили фундаментальні трансформації в безпековій

парадигмі, що призвели до офіційного вступу Фінляндії та Швеції до НАТО у 2023–2024 рр [25].

Поняття «м'яка сила» (soft power), запропоноване Джозефом Найєм, означає здатність держави досягати цілей у міжнародному середовищі не шляхом примусу чи економічного тиску, а за допомогою привабливості власної культури, політичних цінностей та зовнішньої політики. Країни Північної Європи активно застосовують цей інструмент, зокрема через підтримку сталого розвитку, розвиткову допомогу, гендерну дипломатію та просування прав людини, що підтверджується низкою програм міжнародного співробітництва таких країн як: Швеції (SIDA), Норвегії (NORAD) та Данії (DANIDA) [51; 32; 62].

Миротворче партнерство – це форма участі держав у міжнародних стабілізаційних ініціативах, яка не обов'язково передбачає пряме використання військової сили. У випадку скандинавських країн це виявляється у фінансуванні гуманітарних місій, наданні експертів, медичних підрозділів, логістичної підтримки, а також в участі у цивільних місіях ООН, ОБСЄ та ЄС [30]. Такий підхід дає змогу поєднувати прагнення до нейтралітету з активною міжнародною відповідальністю.

Термін «скандинавська модель дипломатії» у наукових працях трактується як сукупність підходів і принципів, характерних для країн Північної Європи, що передбачає послідовну підтримку мирного врегулювання конфліктів, багатосторонніх рішень, компромісного діалогу, рівноправності та прозорості. На думку Iver Neumann, скандинавські країни здатні виконувати функцію моральних арбітрів завдяки поєднанню внутрішньої соціальної стабільності та зваженої зовнішньої риторики [64].

Таким чином, у параграфі визначено ключові поняття, які будуть використані в роботі для наукового аналізу національних особливостей зовнішньої політики країн Північної Європи.

1.3 Історичні передумови та етапи формування національних особливостей зовнішньої політики країн Північної Європи

Формування національних особливостей зовнішньої політики країн Північної Європи – Норвегії, Швеції, Данії, Фінляндії та Ісландії – є результатом складного й тривалого історичного процесу, що поєднував внутрішні соціополітичні трансформації, геополітичні виклики, а також взаємодію із зовнішнім світом. Кожна з цих держав пройшла власний шлях становлення як суб'єкта міжнародних відносин, однак усі вони мають спільні історичні риси, які сприяли формуванню певної моделі зовнішньої політики, відмінної від практики інших європейських країн.

У середньовічний період території Північної Європи були ареною династичних союзів, міждержавних конфліктів та торгівельного суперництва, що заклало підґрунтя для формування особливого ставлення до питань миру, безпеки та взаємодії з сусідами. Кальмарська унія (1397–1523), яка тимчасово об'єднала Данію, Швецію та Норвегію під єдиною короною, засвідчила прагнення до регіональної кооперації, однак одночасно виявила й суперечності між національними інтересами, що згодом стали важливим чинником у формуванні незалежної зовнішньої політики кожної з держав [10].

У новий час Швеція намагалася відігравати роль регіонального гегемона, особливо у XVII столітті, що виразилося в її активній експансії під час Тридцятирічної війни. Проте поразки у війнах з Росією та іншими державами призвели до переосмислення зовнішньополітичного курсу, що з XVIII століття трансформувався у більш поміркований і нейтральний. Данія, втративши значну частину територій унаслідок Наполеонівських воєн і конфліктів з Пруссією, орієнтувалася на збереження стабільності та морської безпеки, особливо з огляду на її стратегічне розташування в Балтійському регіоні. Норвегія, перебуваючи тривалий час у політичній унії спочатку з Данією, а згодом зі Швецією, лише після здобуття незалежності у 1905 році

почала формувати власну зовнішню політику, зосереджену на питаннях суверенітету, морських ресурсів та нейтралітету [21].

У середині XIX століття в Європі сформувався новий культурний напрям – національний романтизм, що справив помітний вплив і на розвиток норвезької національної ідентичності. Цей рух був спрямований на підкреслення та ідеалізацію національних особливостей кожного народу, включаючи природні, мовні, культурні та історичні елементи. У випадку Норвегії особливого значення набули образи мальовничої природи, сільського господарства та традиційного укладу життя, які почали сприйматися як «справжньо норвезькі» та ключові для національного самовираження.

Національний романтизм мав широкий прояв у різних галузях культури – літературі, образотворчому мистецтві, музиці. Цей рух сприяв формуванню глибшого почуття національної гордості серед населення та зростанню прагнення до державної незалежності, що особливо актуалізувалося на тлі багатовікової унії з Данією [21].

Одним із ключових елементів культурної самобутності постала мовна проблема. Внаслідок тривалого політичного домінування Данії, офіційною писемною мовою в Норвегії тривалий час залишалася данська. Так звана букмол – сучасна літературна норма, яка має своїм корінням модифіковану данську мову – закріпилася як основна форма писемного спілкування. Проте в період національного романтизму дедалі більше норвежців висловлювали необхідність у створенні незалежної національної мови, яка б відображала саме норвезьку лінгвістичну традицію.

Цю ідею реалізував лінгвіст Івар Осен, який здійснив експедиції по країні з метою вивчення місцевих діалектів. На основі зібраного матеріалу він створив нову писемну норму – нюношк, яка мала на меті відтворити справжню норвезьку мовну традицію. З часом обидві мовні форми – букмол і нюношк – були кодифіковані та отримали офіційний статус. Окрім них, також офіційною є саамська мова, що використовується представниками корінного народу Півночі.

Таким чином, національний романтизм у Норвегії відіграв значну роль не лише в культурному, а й у політичному становленні нації, заклавши основи для подальшого розвитку національної самосвідомості та незалежної державності.

Фінляндія, яка протягом кількох століть перебувала під контролем спершу Швеції, а з 1809 року – Російської імперії, проголосила незалежність у грудні 1917 року на тлі революційних подій у Росії. Геополітичне положення між Західною Європою та Росією зумовило складність зовнішньополітичного курсу [19], який довгий час орієнтувався на збереження нейтралітету та уникнення конфронтації з жодним із геополітичних блоків. Особливо це проявилось в період Холодної війни, коли виник феномен «фінляндизації» – політики обмеженого нейтралітету задля уникнення тиску з боку СРСР при збереженні демократії та ринкової економіки [25].

Розпад Радянського Союзу у 1991 році став ключовим чинником перегляду зовнішньополітичних орієнтирів Фінляндії. В нових умовах країна активізувала інтеграцію до західних політичних, економічних та безпекових структур. У 1995 році вона приєдналася до Європейського Союзу, що підтвердило її прагнення до зближення із західноєвропейським простором і посилення суб'єктності у міжнародних справах.

Ісландія здобула незалежність у 1944 році після припинення персональної унії з Данією в умовах Другої світової війни. З перших років суверенності країна обрала прозахідний курс, орієнтуючись на співпрацю зі США та державами Західної Європи [41]. Підтвердженням цього став вступ до НАТО у 1949 році – рішення, що дозволило забезпечити національну безпеку не за рахунок власних збройних сил, а через механізми колективної оборони.

Період Холодної війни (1947–1991) став ключовим у формуванні зовнішньої політики північних країн. Відмінності в історичному досвіді,

безпекових інтересах та внутрішньополітичних умовах зумовили різні моделі міжнародної поведінки.

Швеція та Фінляндія обрали політику нейтралітету. Для Швеції це було усвідомлене продовження історичного курсу, зокрема військового нейтралітету часів Другої світової. Швеція активно долучалася до миротворчих місій і виступала за роззброєння, зберігаючи міжнародну активність. Натомість фінський нейтралітет мав вимушений характер і був обумовлений тиском СРСР. Фінляндизація стала компромісом, що дозволив країні зберігати політичну автономію без конфронтації з Москвою [25].

Данія, Норвегія та Ісландія приєдналися до західного блоку, ставши членами НАТО у 1949 році [30]. Це було відповіддю на потенційні загрози з боку СРСР та зумовлено стратегічним розташуванням країн. Ісландія надала територію для американської військової бази, яка стала ключовим трансатлантичним вузлом. Водночас Данія та Норвегія, прагнучи зберегти баланс, не розміщували іноземні війська в мирний час. Кожна з північних країн розвивала власну модель зовнішньої політики (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Історичні етапи формування зовнішньої політики країн Північної Європи

Країна	Ключові історичні етапи	Зовнішньополітична модель/спрямування
Швеція	Велика держава (XVII ст.), нейтралітет (XIX–XX ст.), активізм (XXI ст.)	Активний нейтралітет, посередництво, європейська інтеграція
Норвегія	Унія з Данією/Швецією, незалежність (1905), вступ до НАТО (1949)	Атлантизм, арктична безпека, морська дипломатія
Фінляндія	Автономія в складі Росії, незалежність (1917), фінляндизація, членство в ЄС (1995)	Нейтралітет → поступова євроатлантична інтеграція
Данія	Втрата імперії (XIX ст.), членство в НАТО (1949), ЄС (1973)	Активна участь у міжнародних коаліціях, захист прав людини
Ісландія	Незалежність (1944), членство в НАТО (1949), відсутність армії	Прозахідний курс, морська безпека, гуманітарна дипломатія

Складено автором за матеріалами: [20].

Попри розбіжності у безпековій політиці, північні держави зберігали спільні ідеологічні засади у сфері зовнішньої політики, що вирізняло їх у

європейському та глобальному контексті. Зокрема, пріоритетами залишалися захист прав людини, сприяння міжнародному миру, підтримка принципів багатосторонньої дипломатії та активна участь в ініціативах Організації Об'єднаних Націй. Саме через ці цінності країни Північної Європи здобули репутацію послідовних прихильників міжнародного права, миру й гуманітарної співпраці, що стало складовою їхньої зовнішньополітичної ідентичності [14]. Таке позиціонування дозволяло їм не лише зберігати високий рівень міжнародного авторитету, але й виступати медіаторами у глобальних конфліктах, підтримуючи стабільність і розвиток у ширшому міжнародному середовищі (рис.1.1).

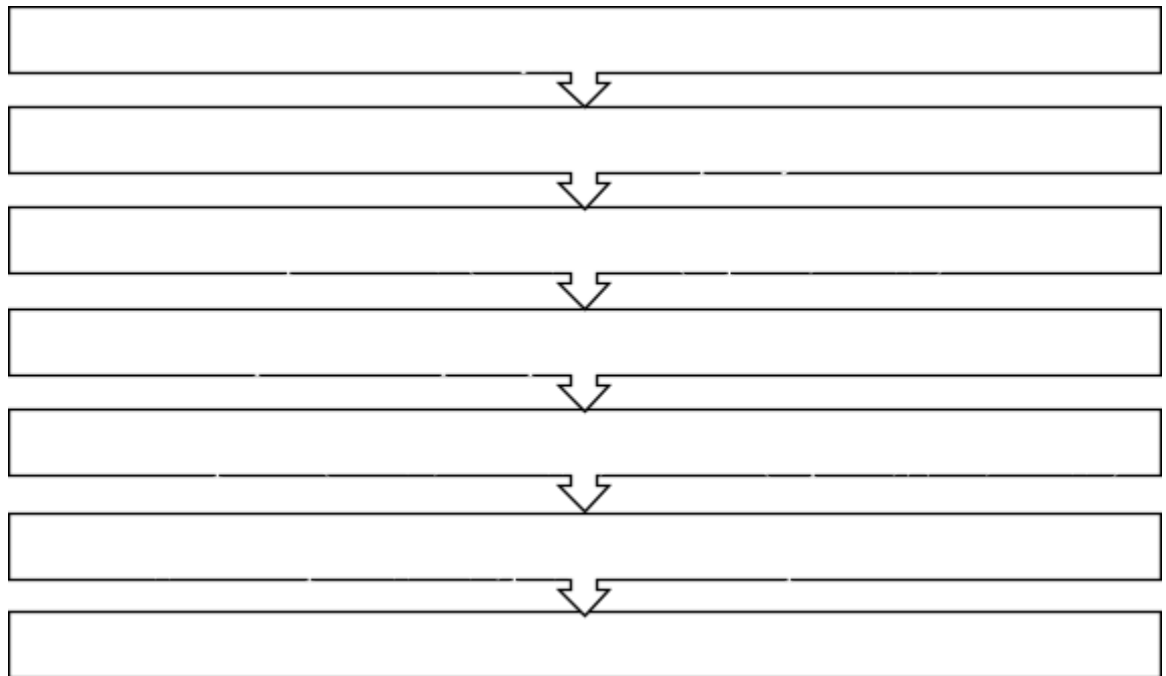

Рис.1.1. Еволюція зовнішньополітичної ідентичності країн Північної Європи (в динаміці)

Складено автором за матеріалами: [21].

У післяхолодновоєнний період інтеграційні процеси в Європі, поява нових загроз і зростання ролі багатосторонніх форматів визначили нові виклики для зовнішньої політики країн Північної Європи. При цьому кожна держава зберегла свій унікальний підхід, базуючись на історичному досвіді, культурній ідентичності та стратегічних пріоритетах. Таким чином, сучасна

зовнішня політика країн Північної Європи є продуктом як спільних регіональних історичних тенденцій, так і специфічного національного розвитку кожної з держав.

1.4 Соціально-економічний та політичний профіль країн Північної Європи

Соціально-економічні моделі країн Північної Європи є одними з найуспішніших у світі, що підтверджують високі рейтинги цих держав за показниками якості життя, рівня освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення. Всі північні країни мають розвинену економіку, значний рівень доходів на душу населення, а також високий рівень зайнятості та соціальної мобільності [52]. Вони активно інвестують у соціальні програми, що сприяють рівності та доступу до основних благ, таких як охорона здоров'я та освіта.

Комплексна оцінка соціально-економічного та політичного розвитку країн Північної Європи ґрунтується не лише на якісному аналізі, а й на кількісних індикаторах, які дозволяють порівняти ключові параметри функціонування держав регіону. До таких показників належать чисельність населення, рівень валового внутрішнього продукту на душу населення (за паритетом купівельної спроможності), індекс людського розвитку (HDI), рівень демократичного розвитку та індекс сприйняття корупції [39]. Усі ці критерії відображають якість управління, ефективність інституцій, соціальну стабільність та конкурентоспроможність держав (табл. 1.2).

Країни Північної Європи належать до одних з найрозвиненіших держав світу як за рівнем добробуту населення, так і за якістю демократичних інститутів. Найвищі показники ВВП на душу населення спостерігаються в Норвегії та Ісландії, що пов'язано, зокрема, з вигідною експортною структурою та ефективним використанням природних ресурсів. Водночас Данія, Фінляндія та Швеція стабільно входять до першої десятки за Індексом

сприйняття корупції та Індексом демократії, що свідчить про високий рівень прозорості, відповідальності влади та зрілість демократичної культури.

Таблиця 1.2.

Соціально-економічний та політичний профіль країн Північної Європи
(2023–2024 рр.)

Країна	Населення (млн)	ВВП на душу (дол. , 2024, ППС)	HDI (2023)	Індекс демократії (2023)	Індекс сприйняття корупції (2023)
Норвегія	5,5	86 000	1-ше	1-ше	4-те
Ісландія	0,39	74 000	3-тє	3-тє	14-те
Данія	5,9	73 000	6-те	7-ме	1-ше
Швеція	10,5	66 000	7-ме	4-те	5-те
Фінляндія	5,6	59 000	11-те	6-те	2-ге

Складено автором за матеріалами: [39].

Показники індексу людського розвитку (HDI) підтверджують стратегічну орієнтацію північних країн на забезпечення соціальної справедливості, рівного доступу до базових послуг та високої якості життя. Сукупність цих характеристик формує потужний внутрішній потенціал для реалізації стабільної, передбачуваної та ціннісно орієнтованої зовнішньої політики, яка спирається на внутрішню легітимність і довіру громадян до держави [52].

Скандинавська модель добробуту сформувалася задовго до індустріалізації та є результатом тривалого історичного розвитку. Вона забезпечує високий рівень соціальної інтеграції, ефективне функціонування держави загального добробуту та базується на принципах рівності, доступності й солідарності, що стали частиною національної ідентичності північних країн. [20].

Норвегія – стабільна демократія з одним із найвищих рівнів життя у світі. Політична система функціонує як конституційна монархія, де влада належить парламенту та уряду. Економіка країни базується на потужному природно-ресурсному потенціалі, особливо у сфері нафти та газу, які формують основну частину експорту. Водночас держава активно впроваджує

принципи сталого розвитку та екологічної відповідальності. Розвинені також галузі риболовства й морської промисловості [48].

Соціальна політика Норвегії зорієнтована на рівні можливості, захист вразливих груп, безкоштовну освіту, медицину й щедрі соціальні гарантії. Значну увагу держава приділяє гендерній рівності, інвестиціям у науку та підтримці інновацій, що забезпечує Норвегії лідерські позиції в рейтингах якості життя й технологічного розвитку.

Незважаючи на те, що Норвегія не входить до Європейського Союзу, вона проводить активну зовнішню політику, орієнтовану на участь у ключових міжнародних організаціях. Це дозволяє країні зберігати політичну автономію, водночас впливаючи на рішення в галузі економіки, безпеки та енергетики в Європі. Основним інструментом такої інтеграції є членство в Європейській економічній зоні (ЄЕЗ), що забезпечує Норвегії доступ до спільного ринку ЄС без обов'язкового членства. Вона бере участь у розробці європейських нормативних актів, хоча не входить до політичних інституцій ЄС, як-от Європейський парламент [6].

Швеція є парламентською монархією, де король виконує церемоніальні функції, а виконавча влада належить уряду на чолі з прем'єр-міністром. Парламент – Ріксдаг – складається з 349 депутатів, обраних за пропорційною системою. Політична культура Швеції вирізняється стабільністю, високою довірою до інституцій та впровадженням соціал-демократичної моделі, орієнтованої на справедливий розподіл ресурсів і рівні можливості.

Швеція має одну з найбільш розвинених економік у світі з високим ВВП на душу населення. Вона спеціалізується на високотехнологічних секторах – ІТ, машинобудуванні, фінансах. Великі компанії, як-от Volvo, Ericsson, IKEA та Spotify, сприяють внутрішньому розвитку та мають глобальний вплив.

Країна також активно розвиває сектор послуг, зокрема в таких галузях, як фінансові послуги, науково-дослідницька діяльність та консалтинг. Цей сектор є основним джерелом доходу для багатьох громадян країни та важливою складовою її економіки. Окрім того, Швеція є лідером у сфері

відновлювальної енергетики, зокрема в сонячній та вітровій енергетиці, активно сприяючи розвитку стійких енергетичних технологій [45].

Данія – конституційна монархія, де король виконує символічні функції, а реальна влада належить парламенту та уряду. Парламент (Фолькетинг) має 179 депутатів, 175 з яких обираються пропорційно, а 4 представляють Гренландію та Фарери [7].

Політична система базується на демократії, правах людини та верховенстві права. Данія має багатопартійну систему, в якій домінують ліберали, соціал-демократи та консерватори, а також партії з екологічним і правозахисним порядком денним. Регулярні вибори з високою явкою свідчать про активну громадянську участь.

Країна має сильну соціал-демократичну традицію, яку підтримують провідні партії. Водночас у політичному ландшафті присутні сили, що підтримують ринкові механізми, але саме соціальна держава залишається основною моделлю. Данія активно діє на міжнародній арені, зокрема в межах ООН, ЄС, НАТО і Північної ради, та реалізує глобальні ініціативи через DANIDA.

Економіка Данії – одна з найуспішніших у світі, базується на поєднанні ринкових принципів і державного регулювання в сферах охорони здоров'я, освіти, енергетики та транспорту. Серед провідних галузей – машинобудування, фармацевтика, сільське господарство, ІТ та відновлювальна енергетика. Країна є провідним експортером продукції харчової, технічної та енергетичної сфер.

Данія – світовий лідер у виробництві вітрових турбін, активно впроваджує інновації у «зелену» економіку та підтримує технологічні стартапи. Високий рівень оподаткування дозволяє фінансувати безкоштовну медицину, освіту, соціальні виплати й ефективну систему захисту працівників. Профспілки й колективні угоди сприяють збереженню соціальної стабільності та рівності.

Попри сталу ефективність скандинавської моделі, Данія постійно адаптує її до нових викликів, зберігаючи баланс між економічною ефективністю й соціальною справедливістю.

Скандинавські моделі держав загального добробуту постійно піддаються процесу переосмислення та адаптації відповідно до змін у політичному, економічному й соціальному середовищі. На сучасному етапі найбільш серйозними викликами для цих моделей виступають демографічне старіння, процеси глобалізації та зростання масштабів імміграції. Особливо актуальним є питання старіння населення, яке ставить під загрозу фінансову стійкість пенсійних систем та загалом економічну витривалість соціальних структур у країнах Північної Європи [39].

У відповідь на ці демографічні зміни всі скандинавські держави – у тій чи іншій мірі – провели відповідні інституційні й структурні реформи, метою яких є зменшення прогнозованого тиску на державні фінанси в майбутньому. Зокрема, значне зростання частки населення літнього віку потребує суттєвих витрат на довгостроковий догляд, медичне забезпечення та соціальні послуги. Відповідно, навантаження на державні бюджети зростає, особливо в умовах, коли відповідальність за організацію професійного догляду за людьми похилого віку здебільшого лежить саме на державі.

Такий підхід робить скандинавські країни фінансово вразливішими порівняно з тими, де догляд здебільшого здійснюється неформально – у родинному колі. Водночас реальні витрати залишаються подібними. У державах, що покладаються на неформальний догляд, часто знижується рівень зайнятості жінок, які беруть на себе обов'язки з догляду за літніми родичами. Натомість країни Північної Європи завдяки розвиненим системам соціального забезпечення зменшили залежність від родинної допомоги, зберігаючи високий рівень гендерної рівності й участі жінок у ринку праці.

РОЗДІЛ 2. НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ

2.1 Європейський вектор зовнішньої політики країн Північної Європи

Європейський вектор зовнішньої політики країн Північної Європи є багатовимірним і проявляється не лише в політичному та економічному співробітництві, а й у ціннісній, інституційній та геостратегічній інтеграції з Європейським Союзом. Упродовж останніх трьох десятиліть країни регіону розвивали різноманітні форми участі в європейських інтеграційних процесах, виходячи з національних пріоритетів, політичних традицій і безпекових викликів.

Для Швеції та Фінляндії вступ до Європейського Союзу у 1995 році став історичною подією, що закріпила їхню належність до західного політичного та економічного простору. Цей крок був продиктований як економічними міркуваннями – прагненням отримати доступ до внутрішнього ринку ЄС, так і стратегічними – посиленням міжнародної суб'єктності в умовах післяхолодновоєнної перебудови безпекової архітектури Європи [23].

Фінляндія, маючи тривалий досвід нейтралітету під час «холодної війни», після розпаду СРСР шукала нові шляхи забезпечення своєї безпеки та економічного зростання. Євроінтеграція розглядалася як ключовий механізм для досягнення цих цілей. Швеція, зі свого боку, традиційно підтримувала політику військового нейтралітету, але прагнула до активної участі у формуванні нової європейської політичної ідентичності, зберігаючи при цьому окремі особливості національного політичного курсу – зокрема, утримання від вступу до НАТО (до 2023 року).

Динаміку основних етапів європейської інтеграції країн Північної Європи впродовж останніх десятиліть демонструє перебіг ключових політичних рішень та зовнішньополітичних кроків цих держав (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Еволюція євроінтеграційних позицій країн Північної Європи (1995–2024)

Рік	Події
1995	Вступ Швеції та Фінляндії до Європейського Союзу (ЄС)
2001	Запровадження шенгенського співробітництва, до якого приєдналися Швеція та Фінляндія (25 березня)
2015	Ісландія офіційно відкликає свою заявку на членство в ЄС
2022	✓ Данія проводить референдум (1 червня) та приймає рішення про скасування свого оборонного оптауту в ЄС. ✓ Швеція та Фінляндія подають заявки на членство в Організації Північноатлантичного договору (НАТО) (18 травня). ✓ Данія скасовує свій оборонний оптаут та починає брати участь у спільній політиці безпеки та оборони ЄС (1 липня).
2023	Фінляндія стає членом НАТО (4 квітня)
2024	Швеція стає членом НАТО (7 березня)

Складено автором за матеріалами: [40].

Важливим чинником переосмислення безпекової доктрини Фінляндії та Швеції стала ескалація зовнішньої політики Російської Федерації після 2014 року, а також початок повномасштабної війни в Україні у 2022 році, що стало каталізатором змін у європейській системі безпеки. У відповідь на зростання загроз обидві країни у травні 2022 року подали офіційні заявки на вступ до НАТО, що засвідчило принциповий перегляд їхнього традиційного нейтралітету. Фінляндія приєдналася до Альянсу у квітні 2023 року, Швеція – у березні 2024 року [26]. Таким чином, завершився історичний етап позаблоковості, характерний для зовнішньої політики обох держав упродовж кількох десятиліть, поступившись місцем стратегічному партнерству в рамках євроатлантичної безпекової архітектури.

Крім того, для обох країн вступ до ЄС означав посилення координації із західноєвропейськими державами у зовнішньополітичних питаннях, участь у формуванні єдиної зовнішньої та безпекової політики ЄС (CFSP), а також посилення впливу на процеси розширення, політики добросусідства та транснаціонального регулювання.

Данія є однією з перших північноєвропейських країн, яка приєдналася до Європейських Співтовариств ще у 1973 році. Водночас її участь у європейських інтеграційних процесах має унікальну особливість – наявність низки винятків (оптаутів), погоджених у результаті національного референдуму 1992 року після провалу ратифікації Маастрихтського договору. Ці винятки стосуються чотирьох ключових сфер: спільної оборонної політики, юстиції і внутрішніх справ, європейського громадянства та монетарного союзу [29].

Незважаючи на обмеження, Данія є активним і конструктивним учасником європейської інтеграції. Вона відіграє важливу роль у зовнішній політиці ЄС, зокрема у сфері розвитку, гуманітарної допомоги, кліматичної дипломатії та підтримки прав людини. Данська політика характеризується поєднанням євроскептичних тенденцій на внутрішньому рівні з високим рівнем практичної участі у спільних європейських ініціативах.

Данія, маючи сильну традицію гуманітарної політики, приділяє значну увагу питанням демократії, прав людини та верховенства права у країнах-сусідах ЄС. Через свої дипломатичні канали, а також участь у європейських інституціях, Копенгаген активно підтримує розвиток інституційної спроможності, реформи правосуддя та боротьбу з корупцією, особливо в країнах Східної Європи [61].

Данська політика щодо розширення ЄС поєднує прагматичний підхід до безпекових загроз із ціннісними орієнтирами. Вона розглядає демократизацію сусідніх регіонів як засіб профілактики конфліктів, управління міграцією та захисту спільного європейського порядку. Данія також бере участь у реалізації численних програм технічної допомоги та інституційної підтримки в межах Європейської політики сусідства [29].

Особливу увагу Данія приділяє безпековому компоненту регіональної політики ЄС, що проявилось, зокрема, у результатах референдуму 2022 року, коли громадяни країни проголосували за скасування оборонного оптауту, відкривши шлях до повноцінної участі в спільній оборонній політиці ЄС. Це

свідчить про еволюцію зовнішньополітичної доктрини Данії у бік посилення європейської оборонної солідарності [29].

На відміну від Швеції, Фінляндії та Данії, Ісландія та Норвегія не є членами Європейського Союзу, однак мають глибоко інтегровані відносини з ЄС через механізми Європейської економічної зони та участь у Шенгенській угоді. Це дозволяє цим країнам брати участь у функціонуванні внутрішнього ринку ЄС – включно з вільним рухом товарів, послуг, капіталу і людей – без необхідності політичного членства [61].

Норвегія, маючи потужний енергетичний сектор та високий рівень соціально-економічного розвитку, свідомо обрала модель «асоційованої інтеграції», що дозволяє їй зберігати контроль над ключовими сферами державної політики, зокрема рибальством, сільським господарством та природними ресурсами [47]. Водночас Норвегія виконує значну частину законодавства ЄС, бере участь у програмах фінансової допомоги країнам-членам ЄС, а також у спільних зовнішньополітичних ініціативах, що підтверджує її глибоку залученість до європейської політики.

Ісландія також бере участь у ЄЕЗ і Шенгенському просторі, хоча її процес європейської інтеграції мав більш суперечливий характер. Після фінансової кризи 2008 року Ісландія подала заявку на вступ до ЄС, однак уже в 2015 році офіційно відкликала її [63]. Причиною цього стала опозиція значної частини населення до передання частини суверенітету над рибальською галуззю, яка є критично важливою для національної економіки. Проте Ісландія зберігає високий рівень політичної співпраці з ЄС і відіграє активну роль у регіональних ініціативах Північної Європи.

Швеція, Фінляндія і Данія послідовно виступають за продовження політики розширення ЄС, особливо щодо країн Західних Балкан, а також у відношенні до держав Східного партнерства. Вони вбачають у процесі інтеграції до ЄС не лише економічну модернізацію, але й інструмент трансформації політичних режимів, утвердження верховенства права, захисту прав людини та боротьби з корупцією (Bengtsson & Elgström, 2012). Для

Швеції та Данії ці цінності є інтегральною частиною національної зовнішньої політики, а також відповідають їхнім внутрішнім демократичним традиціям [23].

Зокрема, Швеція активно підтримує програму Східного партнерства, ініційовану у 2009 році, і виступає за її поглиблення. Особливу увагу вона приділяє зміцненню співпраці з Україною, Молдовою та Грузією. Стокгольм підкреслює важливість інтеграції цих країн у спільний європейський простір як засіб стабілізації східного флангу Європи, протистояння російському впливу та просування демократичних інституцій у регіоні. Шведська зовнішньополітична стратегія вирізняється акцентом на правах людини, гендерній рівності та захисті вразливих груп, що також проектується на зовнішню політику ЄС [4].

Європейський вектор зовнішньої політики країн Північної Європи тісно пов'язаний із проблематикою енергетичної безпеки, яка стала особливо актуальною після ескалації повномасштабної війни Росії проти України у 2022 році. Ця подія спричинила глибоку енергетичну кризу в Європейському Союзі та змусила європейські країни переглянути свої стратегії енергозабезпечення, зокрема в контексті зменшення залежності від російських енергоресурсів. У цьому контексті країни Північної Європи, зокрема Норвегія, Швеція та Данія, почали відігравати дедалі важливішу роль у формуванні нової енергетичної архітектури Європи.

Швеція та Данія, як повноправні члени Європейського Союзу, відіграють провідну роль у реалізації кліматичної та енергетичної політики ЄС [40], зокрема у рамках Європейського зеленого курсу (European Green Deal). Обидві країни зробили ставку на розвиток відновлюваної енергетики, орієнтуючись на поступовий відхід від викопного палива та перехід до сталих джерел енергії.

У Швеції значну частку енергобалансу складають гідроелектростанції та атомна енергетика, що дозволяє країні зберігати низький рівень викидів CO₂ на душу населення. Водночас уряд країни інвестує значні ресурси в розвиток

вітрової енергетики, біоенергетики та дослідження в галузі водневих технологій. Шведська зовнішня політика щодо енергетики спрямована на поширення досвіду «зеленого переходу» серед сусідів по ЄС, а також на активну участь у глобальних кліматичних ініціативах [26].

Данія, своєю чергою, вже понад два десятиліття є лідером у розбудові офшорної вітрової енергетики. Данська компанія Ørsted визнана одним із глобальних лідерів у сфері відновлюваної енергетики. Данія активно підтримує створення європейських енергетичних інтерконекторів, які дозволяють об'єднати національні енергосистеми в єдиний європейський простір [28]. Це забезпечує не лише ефективний розподіл енергії, але й підвищує стійкість до зовнішніх енергетичних шоків.

У зовнішньополітичному аспекті Данія відстоює необхідність посилення спільної енергетичної політики ЄС, зокрема шляхом запровадження більш жорстких кліматичних норм та стимулювання інвестицій у відновлювані джерела. Данський уряд послідовно виступає за повне припинення імпорту російських енергоресурсів, що відображає ширше прагнення країн Північної Європи до геополітичної відповідальності та енергетичної солідарності.

Норвегія, хоч і не є членом Європейського Союзу, стала одним із ключових партнерів ЄС у галузі енергетики. Вона є другим за величиною експортером природного газу в Європу після Росії, а після 2022 року – фактично першим, враховуючи різке скорочення поставок російського газу. Завдяки стабільній політичній системі, високим екологічним стандартам та розвинутій інфраструктурі транспортування газу, Норвегія змогла оперативно збільшити обсяги постачання до ЄС, компенсуючи дефіцит і зміцнюючи енергетичну стабільність регіону [48].

За даними Євростату та Міжнародного енергетичного агентства, у 2023 році Норвегія стала основним постачальником природного газу до країн Європейського Союзу, забезпечивши понад 30 % імпорту, що перевищило обсяги постачання з будь-якої іншої держави (Eurostat, 2023; IEA, 2023). Така переорієнтація енергетичних потоків була обумовлена як технічним

скороченням експорту з Росії, так і політичними рішеннями ЄС щодо енергетичної диверсифікації.

Зовнішня енергетична політика Норвегії ґрунтується на принципах передбачуваності, взаємовигідного партнерства та дотримання міжнародних зобов'язань. Через активну співпрацю з Європейською комісією та участь у внутрішньому енергетичному ринку ЄЗ, Норвегія забезпечує не лише поставки ресурсів, але й залучається до формування спільної енергетичної політики Європи. Зокрема, важливе місце посідає розвиток інфраструктури для транспортування зрідженого природного газу, підтримка інновацій у сфері вуглецевого уловлювання та зберігання, а також розвиток офшорної вітрової енергетики [48].

Зовнішня політика країн Північної Європи також пов'язана з ідеєю європейської ідентичності, яка базується на спільних цінностях демократії, верховенства права, поваги до прав людини, гендерної рівності, соціальної справедливості та сталого розвитку. Для північноєвропейських держав ці принципи є не лише внутрішніми політичними орієнтирами, а й активним елементом зовнішньої політики [40]. Участь у реалізації європейських програм, спрямованих на поширення демократичних стандартів та підтримку громадянського суспільства, є невід'ємною частиною їхнього міжнародного курсу.

Країни Півночі активно підтримують інститути громадянського суспільства як ключових провайдерів демократичних змін у країнах-партнерах. Через участь у таких ініціативах як «Creative Europe», «Erasmus+», «Europe for Citizens» тощо, Швеція, Фінляндія, Данія і Норвегія сприяють міжкультурному діалогу, просуванню прав меншин, свободи преси, гендерної рівності та залученню молоді до демократичних процесів. Вони інвестують у розвиток освітніх, культурних та інформаційних проєктів, які мають на меті формування спільної європейської ідентичності.

Фінляндія традиційно надає великого значення просуванню цінностей, які вона вважає складовою європейської ідентичності, зокрема миру, сталого

розвитку, прав людини, гендерної рівності та верховенства права. Ці пріоритети визначені в основних зовнішньополітичних документах країни, включаючи Стратегію зовнішньої політики та політики безпеки Фінляндії. Уряд Гельсінкі неодноразово наголошував, що зовнішньополітична активність країни спрямована на створення більш стабільного, справедливого та демократичного міжнародного середовища [52].

Швеція є одним із найбільших донорів гуманітарної та освітньої допомоги серед країн ЄС. Вона активно фінансує програми підтримки журналістських свобод, розвитку громадських організацій, гендерних ініціатив, захисту прав жінок і меншин [46]. Зокрема, у межах Шведського агентства з міжнародного розвитку (Sida) виділяються десятки мільйонів євро щороку на програми в Україні, Молдові, Грузії та на Західних Балканах. Такі дії сприймаються не лише як підтримка партнерів, але й як довгострокові інвестиції у зміцнення європейського простору як зони миру, демократії та стабільності.

Концепція «м'якої сили» – здатності впливати через привабливість цінностей, культури та ідей, а не силовими методами – є базовою складовою зовнішньої політики північноєвропейських країн. Вони використовують гуманітарну допомогу, культурну дипломатію та підтримку міжнародних організацій як засіб посилення власної міжнародної суб'єктності, зберігаючи водночас етичні стандарти зовнішньополітичної поведінки.

Змістовні акценти зовнішньої політики країн Північної Європи в межах європейської інтеграції свідчать про збереження національної специфіки в реалізації спільних стратегічних орієнтирів (табл. 2.2).

Зовнішньополітичні пріоритети країн Північної Європи в межах європейської інтеграції поєднують спільні для всього регіону стратегічні орієнтири (зокрема, безпеку, права людини, цифровізацію, екологію) з національно зумовленими акцентами [49]. Данія, зберігаючи низку оптаутів, поступово поглиблює участь у спільній політиці безпеки, а Швеція та Фінляндія демонструють зміщення акценту в бік євроатлантичної інтеграції,

що особливо помітно після вступу до НАТО. Норвегія та Ісландія, хоча й не є членами ЄС, активно інтегруються до європейських процесів через ЄЕЗ і реалізацію секторальної співпраці, що зумовлено прагматичним підходом до взаємодії з ЄС. Таким чином, північні країни демонструють модель гнучкої інтеграції, в якій поєднуються формальні інституційні рамки з прагненням до збереження національного суверенітету в ключових питаннях.

Таблиця 2.2

Ключові зовнішньополітичні пріоритети країн Північної Європи в межах
європейської інтеграції

Країна	Основні пріоритети в межах європейської інтеграції	Особливості реалізації
Данія	Європейська безпека та оборона (після скасування оптауту у 2022), зелений перехід, права людини	Має оптауту у сфері євро та юстиції; активна в рамках CSDP, підтримує політику розширення ЄС
Швеція	Розширення ЄС (особливо на схід), верховенство права, гендерна рівність, цифрова трансформація	Підтримка Східного партнерства; повноправне членство в НАТО з 2024 року
Фінляндія	Європейська безпека, санкційна політика щодо РФ, енергетична стійкість, інтеграція до спільної зовнішньої політики та безпеки ЄС	Член НАТО з 2023; після 2022 року – переорієнтація з нейтралітету до євроатлантичної моделі
Норвегія	Енергетичне партнерство, Арктичне співробітництво, фінансова участь у програмах ЄС, зовнішня допомога	Не є членом ЄС, але в ЄЕЗ; здійснює внески до бюджету ЄС через механізм фінансової солідарності
Ісландія	Охорона довкілля, управління морськими ресурсами, цифровізація, наукова співпраця	Член ЄЕЗ і Шенгену; відкликала заявку на вступ до ЄС у 2015 р. через рибну політику

Складено автором за матеріалами: [49]

Участь у європейських інтеграційних процесах для Швеції, Фінляндії, Данії, Норвегії та Ісландії означає не лише формальну кооперацію в межах інституцій ЄС або ЄЕЗ, а й активне формування європейського порядку денного в питаннях демократії, сталого розвитку, енергетичної безпеки та прав людини [33].

Північні країни демонструють модель відповідальної зовнішньої політики, яка поєднує гнучкість у виборі інструментів із стратегічною

послідовністю у відстоюванні спільних європейських інтересів. Їхня активна роль у зміцненні ЄС, підтримці країн-сусідів, адаптації до нових глобальних викликів та просуванні принципів «м'якої сили» робить їх важливими чинниками стабільності, солідарності та розвитку в сучасному європейському просторі.

2.2 Зовнішньополітичні відносини країн Північної Європи з провідними позарегіональними акторами

Країни Північної Європи, попри спільність регіональної ідентичності, демонструють певну різноманітність у зовнішньополітичних орієнтирах, що особливо виразно проявляється у їхніх відносинах з провідними позарегіональними акторами. У цьому контексті ключову роль відіграють такі держави та інтеграційні утворення, як Сполучені Штати Америки, Китайська Народна Республіка, а також окремі країни Азії та глобального Півдня. Північні країни активно реагують на глобальні виклики, що засвідчує їхню прагматичну, інституційно-орієнтовану та водночас ціннісну зовнішню політику.

Одним із найважливіших та стабільних напрямів зовнішньополітичної стратегії країн Північної Європи є послідовний розвиток стратегічного партнерства зі Сполученими Штатами Америки [43]. Це партнерство ґрунтується не лише на спільності демократичних цінностей, прагненні до забезпечення міжнародного порядку, заснованого на правилах, а й на довготривалих традиціях трансатлантичної взаємодії, яка протягом десятиліть виступає основою безпеки євроатлантичного простору.

Трансатлантична солідарність для країн Північної Європи – не просто дипломатичний принцип чи формула політичної риторики. Вона має глибоке історичне, політичне та стратегічне підґрунтя. Починаючи з періоду холодної війни, Північна Європа розглядала США як гаранта стабільності, стримування та колективної безпеки, а трансатлантичний альянс – як

незамінний інструмент захисту від потенційної агресії з боку СРСР, а згодом – Російської Федерації [30].

У сучасних геополітичних умовах, коли Росія послідовно демонструє ревізіоністські амбіції, зокрема через агресивну політику щодо України, Молдови, Грузії та інших пострадянських держав, значення трансатлантичної єдності набуло нового виміру. Загострення військово-політичної ситуації у Східній Європі та Балтійському регіоні, інтенсифікація інформаційних, кібератак і військових провокацій з боку Російської Федерації створюють прямі загрози для безпеки країн Півночі.

На цьому тлі США залишаються основним партнером для країн регіону у сфері безпеки та оборони. Співпраця з Вашингтоном забезпечує не лише доступ до сучасних технологій і військових ресурсів, а й дозволяє північним країнам брати участь у колективних механізмах стримування загроз, зокрема в рамках НАТО [54]. Водночас, трансатлантична взаємодія має і глибший зміст – вона виражає політичну та ідеологічну близькість країн, які поділяють спільне бачення міжнародного порядку, орієнтованого на багатосторонню співпрацю, верховенство права та повагу до суверенітету держав.

Стратегічне партнерство між Північною Європою та США не лише підкріплює обороноздатність регіону, а й формує умови для довготривалої політичної стабільності, економічної взаємовигоди та спільної протидії глобальним викликам [30]. У XXI столітті, в умовах постійної еволюції загроз – від гібридних війн до енергетичної залежності – трансатлантична солідарність постає як ключовий елемент системного реагування та стійкості північноєвропейських країн до зовнішнього тиску.

Норвегія, Данія та Ісландія входять до числа країн-засновниць Північноатлантичного альянсу (НАТО), що визначає їхню політику в межах чітко структурованих союзницьких зобов'язань. З моменту створення Альянсу ці країни послідовно підтримували американську присутність у Європі та брали участь у численних спільних операціях, зокрема в Афганістані, Іраку, а також у миротворчих місіях на Балканах. У контексті

стрімкої ескалації безпекових загроз на східному фланзі Європи, роль США як головного гаранта обороноздатності регіону набуває ще більшого значення [54].

У військовому контексті країн Північної Європи роль Сполучених Штатів Америки є надзвичайно важливою, оскільки трансатлантичне партнерство забезпечує стабільність та безпеку в регіоні, що перебуває під постійною загрозою з боку агресивних політичних та військових амбіцій Росії. Військова співпраця між США та країнами Північної Європи включає широке коло ініціатив і механізмів, які дозволяють забезпечувати ефективний захист, зміцнення обороноздатності та участь у багатонаціональних військових операціях [15].

Норвегія, будучи членом НАТО, традиційно займає важливу позицію як ключовий партнер Сполучених Штатів у військовій та безпековій сфері. Географічне розташування Норвегії на північному заході Європи надає їй стратегічну важливість для контролю за важливими морськими шляхами та надає доступ до ключової військової інфраструктури. Норвегія має кілька важливих військових баз, зокрема на півночі країни, які використовуються союзниками для здійснення військових операцій в Арктиці та Північній Європі. Сполучені Штати активно співпрацюють з Норвегією у сфері моніторингу арктичних вод, проведення спільних навчань та підготовки до потенційних кризових ситуацій в регіоні. У 2021 році було укладено нову оборонну угоду між США та Норвегією, яка дозволяє розміщувати американські війська на території Норвегії та розширювати доступ до стратегічних об'єктів. Це співробітництво є важливим аспектом забезпечення стабільності в Арктиці та стримування зростаючого впливу Росії в цьому регіоні [47].

Данія, як ще один важливий член НАТО, активно бере участь у спільних військових навчаннях, що проводяться в рамках різноманітних ініціатив Альянсу. Одним із важливих напрямів співпраці є NORDEF CO (Nordic Defence Cooperation), що включає країни Північної Європи: Данію, Швецію,

Норвегію, Фінляндію та Ісландію. Ця ініціатива має на меті посилення обороноздатності північного регіону через інтеграцію зусиль у військових навчаннях, обмін розвідувальними даними та вдосконалення спільних оборонних стратегій [46]. Крім того, Данія виступає важливим стратегічним союзником США в області протиракетної оборони та підтримки стабільності в Північній Європі. Її участь у операціях НАТО, таких як операція в Афганістані, також підкріплює її роль як важливого партнера США на світовій арені.

Ісландія, хоча й не має власних збройних сил, є важливою логістичною платформою для США та НАТО в Північній Атлантиці. Ісландія забезпечує стратегічно розташовані військові бази та аеродроми, які використовуються для моніторингу морських шляхів, попередження гібридних загроз, а також для тренувань та планування спільних операцій [57]. Ісландія відіграє ключову роль у забезпеченні контролю за північними водами та є важливим союзником у питаннях боротьби з підводними загрозами та збереженням морської безпеки. Американські військові сили також активно використовують інфраструктуру Ісландії для патрулювання та розвідувальних операцій у Північній Атлантиці, що є важливим елементом стримування геополітичних суперечок у цьому регіоні.

Військовий курс Фінляндії та Швеції значно змінився після 2022 року, коли почалась активна інтеграція цих країн до НАТО. Обидві держави раніше мали політику нейтралітету, однак агресія Росії в Україні змусила їх переглянути свою стратегію безпеки. Уже в 2023 році вони подали заявки на вступ до НАТО, а у 2024 році Швеція підписала оборонну угоду з США – Defence Cooperation Agreement (DCA), що дозволяє розміщення американських військових контингентів на її території [17]. Подібну угоду Фінляндія підписала раніше, що стало черговим кроком до інтеграції обох країн у структури НАТО і посилення трансатлантичного співробітництва у військовій сфері. Американські контингенти, які можуть бути розміщені на

території Швеції та Фінляндії, мають стратегічне значення для забезпечення оборони Балтійського регіону та стримування можливих загроз з боку Росії.

Після ухвалення політичних рішень щодо зближення з НАТО, країни Північної Європи почали суттєво нарощувати свої оборонні бюджети. Зростання військових витрат є важливим індикатором зміцнення національної безпеки та виконання зобов’язань у межах Альянсу (табл .2.3).

Таблиця 2.3

Військові витрати країн Північної Європи та їх частка
у ВВП (2020–2024), млрд. дол.

Країна	2020	2021	2022	2023	2024 (прогноз)	Частка у ВВП (2024)
Данія	4.6	5.0	5.7	6.3	7.4	2.0%
Ісландія	~0.05	~0.06	~0.07	~0.08	~0.09	~0.3%
Норвегія	7.8	8.3	9.1	10.2	11.5	2.1%
Фінляндія	3.8	4.3	5.0	6.5	7.8	2.3%
Швеція	6.3	6.9	7.6	8.9	10.4	2.2%

Складено автором за матеріалами: [54]

З економічної точки зору, країни Північної Європи активно співпрацюють зі США в кількох ключових секторах, включаючи високоінноваційні технології, оборонну промисловість та енергетику. Данія і США мають спільні проєкти у сфері «зеленої» енергетики, зокрема у розробці та впровадженні вітрових енергетичних технологій. Данія є одним з лідерів світу у розвитку вітрової енергетики і активно експортує свої технології в США [14]. Також важливим напрямом співпраці є розвиток відновлюваних джерел енергії, включаючи вітрову енергетику, що допомагає обом країнам у досягненні цілей щодо скорочення викидів CO2 та боротьби зі зміною клімату.

Норвегія є важливим постачальником енергоресурсів, зокрема природного газу, для Європи, а після кризи з постачаннями російських енергоресурсів вона значно збільшила свої поставки в США. Норвегія також активно працює над розвитком інфраструктури для постачання скрапленого

природного газу, що відкриває нові можливості для трансатлантичної енергетичної співпраці. Спільна робота в цій галузі не тільки зміцнює економічні зв'язки між США та Північною Європою, але й дозволяє значно знизити енергетичну залежність від Росії.

Ще одним важливим торгівельним партнером для всіх країн Північної Європи є Китай, і співпраця між ними стабільно зростала впродовж 2020-х років. Північні країни, враховуючи свої економічні інтереси, шукають можливості для взаємовигідної співпраці з Пекіном, особливо в таких сферах, як високі технології, екологічно чиста енергетика, суднобудування, а також морська логістика. Проте, на тлі економічних перспектив, співпраця з Китаєм супроводжується серйозними викликами, зокрема в контексті прав людини, кібербезпеки та стратегічної автономії, що значно впливає на внутрішню політику північних держав.

Швеція займає однозначно жорстку позицію щодо Китаю в порівнянні з іншими північними країнами. Один із найбільш публічних моментів, що позначили відносини між Швецією та Китаєм, став інцидент 2020 року, коли Швеція закрила Інститут Конфуція у Стокгольмі. Це рішення було прийняте через побоювання щодо політичного впливу Китаю на освітні і культурні установи, а також в контексті ширших претензій щодо прав людини та свободи слова в Китаї. Далі, у 2021 році, Китай ввів санкції проти кількох шведських парламентаріїв, які активно виступали з критикою Китаю за порушення прав людини в Сіньцзяні та Тибеті. Це ще більше охолодило двосторонні відносини і підкреслило суперечності між економічними інтересами та політичними цінностями [32].

Водночас, незважаючи на політичні напруження, шведський бізнес продовжує активно співпрацювати з Китаєм. Одним із яскравих прикладів є компанія Volvo, яка належить китайській корпорації Geely. Інвестиції китайських компаній у шведську економіку стали важливим фактором для зміцнення економічних зв'язків, однак це також підвищує рівень стратегічної залежності, що створює певні політичні труднощі.

Фінляндія займає більш збалансовану позицію щодо Китаю, намагаючись зберегти відкритість до економічної співпраці, однак обережно ставиться до китайських інвестицій в стратегічні сектори. Фінляндія продовжує розвивати комерційні відносини з Китаєм, зокрема в галузі інформаційних технологій та високих технологій [35]. Однак з огляду на загрози щодо стратегічної автономії, фінські політики проявляють обережність у питаннях інвестицій у критичну інфраструктуру. Китайські інвестиції в такі сектори, як енергетика та телекомунікації, викликають занепокоєння в контексті кібербезпеки та політичного впливу, тому фінське законодавство намагається балансувати економічні можливості з вимогами національної безпеки.

Данія демонструє обережний підхід у відносинах з Китаєм. Хоча Копенгаген активно прагне зберегти стабільні торговельні відносини з Пекіном, країна неодноразово висловлювала занепокоєння щодо прав людини, зокрема в Сіньцзяні та Гонконгу. Однак економічні інтереси Данії, зокрема в таких галузях, як суднобудування та морська логістика, зумовлюють продовження співпраці з Китаєм [32]. Китай є важливим партнером для Данії в сфері морського транспорту і поставок суден, що є стратегічно важливим для данської економіки.

Норвегія висловлювала занепокоєння щодо ситуації з правами людини в Китаї, однак при цьому прагне підтримувати стабільний торговельний баланс, зокрема в таких секторах, як постачання морепродуктів. Китай є одним із найбільших імпортерів норвезьких морепродуктів, і Норвегія активно намагається розширювати свій експорт до китайського ринку, зокрема в секторі продуктів харчування та сировини [44]. Однак, на тлі глобальної політичної напруги, країна намагається уникати занадто глибокої економічної залежності від Китаю, що може призвести до потенційних стратегічних ризиків.

Ісландія, незважаючи на свій невеликий розмір та економічну залежність від експорту, стала першою європейською країною, яка підписала угоду про

вільну торгівлю з Китаєм ще у 2013 році. Цей крок був значним для розвитку економічних відносин між двома країнами, і Ісландія активно працює над розширенням своєї присутності на китайському ринку. Проте, на відміну від інших країн Північної Європи, Ісландія розвиває співпрацю з Китаєм обережно, зважаючи на стратегічні застереження, зокрема через участь Китаю в арктичних проектах [49]. Китай проявляє великий інтерес до Арктики, і хоча Ісландія активно залучає китайські інвестиції в інфраструктуру, вона розуміє важливість збалансованої політики щодо стратегічних інтересів регіону.

У рамках своєї зовнішньої політики країни Північної Європи активно розширюють свою дипломатичну присутність і політичну взаємодію з країнами Азії. Ці відносини мають не лише економічне й технологічне підґрунтя, а й ґрунтуються на спільних інтересах у сфері сталого розвитку, безпеки та глобального врядування. Північні країни прагнуть зміцнити свою роль у міжнародних організаціях та ініціативах, що сприяють вирішенню глобальних проблем.

Азія для північних держав є важливим економічним партнером, особливо в контексті інноваційних технологій, сталого розвитку та морської індустрії. Взаємодія з цими країнами розвивається не лише на державному рівні, але й через активну участь приватних компаній та наукових установ, що сприяє зміцненню багатосторонніх зв'язків [55]. У цьому контексті важливу роль відіграють конкретні форми політичної та проектної взаємодії між країнами Північної Європи та Азії (табл. 2.4). Зокрема торговельні відносини, спільні ініціативи у сфері сталого розвитку та участь у регіональних форумах.

Швеція є однією з лідерів у світі за рівнем інновацій, і її технологічна сфера зосереджена на розробці новітніх технологій у багатьох галузях, зокрема в інформаційних технологіях, промисловому виробництві, електроніці та медичних технологіях. Японія, в свою чергу, є одним із глобальних лідерів в розробці робототехніки, автоматизації та електроніки.

Таблиця 2.4

Міжрегіональні ініціативи та партнерства Північної Європи з країнами
Азії: політичний вимір (2020–2024 рр.)

Країна Північної Європи	Основні азійські партнери	Торговий обсяг з Азією (2023), млрд дол.	Спільні проєкти в сфері сталого розвитку (кількість)	Участь у регіональних форумах Азії (2020–2024)
Данія	Китай, Японія, Індія	24.1	18	ASEM, Indo-Pacific Business Forum
Норвегія	Китай, Південна Корея, Сінгапур	21.7	15	Arctic Circle, East Asia Summit observer
Фінляндія	Японія, Китай, Індія	17.9	22	ASEM, Asia-Europe Environment Forum
Швеція	Китай, Південна Корея, Японія	28.4	26	OECD-Asia Dialogues, UN ESCAP
Ісландія	Китай, Індія	3.2	5	Arctic-Asia Dialogue, bilateral meetings

Складено автором за матеріалами: [55]

У цьому контексті співпраця між Швецією та Японією є особливо продуктивною, оскільки обидві країни обмінюються найкращими практиками у сфері інновацій, сприяючи розвитку нових технологій, які мають глобальне значення.

Країни активно співпрацюють в галузі штучного інтелекту (ШІ). Швеція є одним із основних розробників і впроваджувачів інновацій в цій сфері, зокрема в автоматизації виробничих процесів, автономних системах та цифрових платформах для бізнесу. Японія, будучи одним з лідерів у сфері робототехніки, також приділяє велику увагу розвитку ШІ, зокрема в сфері мобільних роботів, роботизованих виробничих ліній та інших автоматизованих технологій [46].

Інститут шведського науково-дослідного центру RISE активно співпрацює з японськими університетами та корпораціями для розвитку

нових технологій у сфері машинного навчання, робототехніки та автоматизації.

Південна Корея є іншим важливим партнером для країн Північної Європи в контексті технологій, інновацій та інфраструктури. Країни Півночі активно співпрацюють з Південною Кореєю у галузі високих технологій, зокрема в секторі електроніки, автоматизації та інформатизації. Корейський досвід у галузі розробки та виробництва електронних пристроїв є значущим для країн Півночі, зокрема для Норвегії та Швеції, що активно інтегрують корейські технології у свої економічні моделі [45]. Співпраця в цих сферах дозволяє країнам Північної Європи створювати ефективніші виробничі та комунікаційні платформи, використовуючи передові корейські розробки.

Швеція та Південна Корея активно співпрацюють у розвитку 5G технологій. Одним з прикладів є партнерство між Ericsson, шведською компанією, що є лідером у виробництві технологій для мобільного зв'язку, і корейським SK Telecom. Спільно компанії працюють над поліпшенням інфраструктури для впровадження 5G в різних регіонах, включаючи експерименти з використанням мережі для автономних транспортних засобів і «розумних міст» [43]. Це партнерство має на меті забезпечити високоякісну та ефективну мережу зв'язку, що може бути використано як для бізнесу, так і для розвитку соціальних інфраструктур.

Данія, будучи світовим лідером у виробництві вітрових турбін, активно співпрацює з Південною Кореєю у сфері відновлювальної енергетики. Одним із прикладів є спільні інвестиції в розвиток вітрових електростанцій у Кореї. У 2019 році було підписано меморандум про взаєморозуміння між Danish Wind Industry Association і корейським Korea Offshore Wind Association для розвитку офшорної вітрової енергетики [41]. Данія планує допомогти Південній Кореї розвинути свою інфраструктуру для морської вітрової енергетики, і цей проект є частиною більш широкої стратегії корейського уряду, спрямованої на досягнення 12 GW потужностей від офшорних вітрових електростанцій до 2030 року.

Норвегія, одна з лідерів у світі за кількістю електричних автомобілів на душу населення, активно співпрацює з Південною Кореєю у розвитку електричних транспортних засобів. У 2021 році було підписано угоду між норвезьким імпортером електромобілів Kongsberg Automotive і південнокорейським виробником Hyundai Motor для збільшення поставок електричних автомобілів в Норвегію та розвитку інфраструктури зарядних станцій [42]. Цей проект допомагає досягти екологічних цілей Норвегії, зменшуючи викиди CO₂ та сприяючи розвитку відновлювальної енергетики, оскільки електричні автомобілі можуть заряджатися за допомогою чистих джерел енергії.

Індія, у свою чергу, займає стратегічно важливе місце серед партнерів країн Північної Європи, зокрема в галузі енергетики та інфраструктури. Країна прагне модернізувати свою енергетичну інфраструктуру, зменшити залежність від традиційних джерел енергії та розвивати відновлювальні джерела енергії. Це створює можливості для співпраці з Норвегією, яка є одним з лідерів у сфері гідроенергетики. Спільні проекти між Індією та країнами Північної Європи сприяють розвитку вітрової енергетики, сонячних та біоенергетичних технологій, що є важливими напрямками в енергетичній політиці Індії. Крім того, Північна Європа активно підтримує Індію в розвитку інфраструктури, зокрема у сфері транспорту та цифрових технологій [39]. Зокрема, Норвегія та Швеція активно інвестують в інфраструктурні проекти в Індії, надаючи експертні послуги та технології для розбудови сучасної інфраструктури.

Норвезька компанія Statkraft, яка є однією з найбільших у Європі в галузі відновлювальних джерел енергії, вже співпрацює з індійськими партнерами у реалізації кількох проектів у сфері гідроелектростанцій та малих гідроелектричних установок. Індія має великий потенціал у використанні водних ресурсів для генерації енергії, і партнерство з Норвегією допомагає країні оптимізувати технології та підвищити ефективність роботи гідроелектричних станцій. Спільні інвестиції та технології також дозволяють

забезпечити більш стійке і екологічне виробництво енергії, що є важливим етапом у здійсненні індійських зобов'язань щодо зниження викидів вуглекислого газу.

Швеція також активно інвестує в Індію, зокрема в розвиток відновлювальних джерел енергії. Одним з ключових напрямків співпраці є вітрова енергетика, де шведська компанія Vestas є одним із лідерів у постачанні та обслуговуванні вітрових турбін. Від 2000-х років компанія активно працює в Індії, встановлюючи нові вітрові електростанції та розширюючи існуючу інфраструктуру [35]. Це дозволяє Індії збільшувати виробництво електричної енергії з відновлювальних джерел і досягати своєї мети в 175 ГВт потужностей від відновлювальних джерел до 2022 року, зокрема у вітровій енергетиці.

Індія, як країна з величезним економічним потенціалом, активно працює над модернізацією своєї інфраструктури, зокрема у сферах транспорту, цифрових технологій та урбаністики. У цьому контексті, Норвегія та Швеція мають вагомe значення як партнери. Норвегія інвестує в інфраструктурні проекти в Індії, зокрема в сфері сталого розвитку та транспортної інфраструктури. Норвезька компанія Kongsberg Gruppen, що спеціалізується на технологіях для судноплавства, автомобільної промисловості та оборонної індустрії, активно бере участь у модернізації індійських портів та транспортних мереж, зокрема впроваджуючи інтелектуальні транспортні системи та технології для забезпечення безпеки на дорогах.

2.3 Особливості розвитку взаємодії країн Північної Європи з країнами держав Глобального Півдня

У контексті сучасної глобалізації взаємодія між країнами Північної Європи та державами Глобального Півдня набуває дедалі більшого значення у сфері міжнародних відносин. Держави Північної Європи активно розширюють співпрацю з країнами Африки, Латинської Америки, Азії та

Океанії, зважаючи як на зовнішньополітичні, так і на соціально-економічні чинники. У зв'язку з цим актуальним є аналіз ключових стратегічних пріоритетів зовнішньої політики цих країн, а також оцінка їхнього впливу на формування глобальних політичних та економічних тенденцій.

Північноєвропейські країни активно працюють над розвитком співпраці з державами Глобального Півдня через різноманітні канали – від торговельних угод і інвестицій в інфраструктуру до підтримки демократичних перетворень і захисту прав людини. Це співробітництво має багатоаспектний характер і включає як економічну, так і гуманітарну складові, що дозволяє північноєвропейським державам сприяти сталому розвитку та стабільності в країнах Півдня, одночасно забезпечуючи вигоди для власних економік.

Швеція є однією з найактивніших країн Північної Європи у сфері міжнародного розвитку, з особливим фокусом на підтримці країн Південного Сходу Азії, таких як Індія, Непал і Бангладеш. Її зовнішньополітична стратегія в цьому напрямі базується на принципах солідарності, сталого розвитку, гендерної рівності та прав людини [34]. Швеція розглядає допомогу країнам Глобального Півдня не лише як інструмент зміцнення міжнародної справедливості, а й як спосіб підтримання глобальної стабільності через подолання бідності, нерівності та структурних проблем.

Одним із ключових напрямів шведської допомоги є розвиток інфраструктури. Швеція інвестує в будівництво доріг, електропостачання, водопостачання, санітарії та міського транспорту в слаборозвинених регіонах Південного Сходу Азії [32]. Наприклад, у Бангладеш Швеція підтримує проєкти зі зменшення впливу змін клімату на міську інфраструктуру, зокрема в Дацці – одному з найбільш вразливих до повеней мегаполісів. Через співпрацю з такими міжнародними організаціями, як Світовий банк та Азійський банк розвитку, шведська допомога спрямовується на модернізацію систем водовідведення та будівництво стійких до кліматичних ризиків житлових масивів.

У сфері освіти Швеція реалізує багаторічні програми, спрямовані на підвищення доступності якісної освіти в сільських та маргіналізованих регіонах країн Азії. Один із яскравих прикладів – Непал, де за підтримки Шведського агентства з міжнародного розвитку (Sida) впроваджено низку масштабних ініціатив. Так, у період 2020–2024 рр. Швеція інвестувала понад 20 млн євро в модернізацію шкільної інфраструктури, цифровізацію навчального процесу та професійну підготовку педагогічного складу. У результаті, понад 1 500 шкіл у сільській місцевості було частково або повністю оновлено, а понад 8 000 учителів пройшли підвищення кваліфікації. За даними ЮНІСЕФ, рівень охоплення середньої освіти в регіонах, що брали участь у шведських проєктах, зріс із 63% у 2019 році до 77% у 2023 році. Крім цього, Швеція приділяє значну увагу підтримці демократичних реформ та розвитку громадянського суспільства у країнах Південного Сходу Азії. Зокрема, в Індії Sida реалізує програми, спрямовані на зміцнення прозорості урядування, протидію корупції, захист прав меншин та розвиток місцевого самоврядування [32]. У рамках одного з проєктів – «Democracy Deepening Initiative» (2021–2024) – було профінансовано понад 30 локальних НУО, які реалізували інформаційні кампанії в 12 штатах Індії. Згідно зі звітом Sida, більше ніж 1,2 млн громадян взяли участь у тренінгах з прав людини, бюджетного моніторингу та громадського контролю.

Через стратегічні партнерства з місцевими організаціями Швеція активно сприяє зміцненню демократичних інституцій, що, у свою чергу, забезпечує стабільність та соціальну інтеграцію. У 2023 році рівень громадянської участі в місцевих виборах у регіонах, де діяли проєкти Sida, зріс у середньому на 12–15% [42].

Особливе місце у зовнішній політиці Швеції займає просування гендерної рівності. Країна офіційно декларує проведення «феміністичної зовнішньої політики», що передбачає системну підтримку прав жінок у всьому світі. У Бангладеш, Непалі та Індії реалізуються десятки програм, що спрямовані на покращення становища жінок. Наприклад, у Непалі шведські

фонди фінансують програми з освіти для дівчат у сільській місцевості, ініціативи боротьби з домашнім насильством, підтримку жіночого підприємництва та забезпечення доступу до охорони здоров'я. Шведські дипломати на міжнародних форумах послідовно просувають питання залучення жінок до процесів прийняття рішень як на локальному, так і на національному рівнях.

Усі ці ініціативи реалізуються за участі шведського агентства Sida, яке є головним інструментом реалізації міжнародної допомоги країни. Sida співпрацює з місцевими урядами, міжнародними організаціями та громадськими об'єднаннями, забезпечуючи ефективне використання ресурсів і адаптацію програм до потреб конкретних регіонів.

Таким чином, політика Швеції щодо країн Південного Сходу Азії є багатовекторною, структурованою та глибоко інтегрованою в національну систему пріоритетів [49]. Її цілі – не лише допомога у вирішенні поточних соціально-економічних проблем, але й створення умов для довгострокової трансформації цих суспільств у напрямі інклюзивного, сталого та демократичного розвитку.

В свою чергу одним з найбільш важливих аспектів зовнішньої політики Норвегії є її активні інвестиції в енергетичний сектор країн Глобального Півдня, зокрема в Африці. Ці інвестиції не лише підтримують економічний розвиток цих країн, але й сприяють глобальним зусиллям щодо подолання викликів зміни клімату, адже Норвегія активно займається підтримкою проектів, що зменшують залежність від викопних джерел енергії.

Прикладом ефективної північноєвропейської співпраці з країнами Глобального Півдня є проєкт Norfund – Норвезький фонд інвестицій у країни, що розвиваються. Norfund, заснований урядом Норвегії у 1997 році, зосереджений на підтримці сталого економічного зростання, зокрема через інвестиції у відновлювану енергетику. За останнє десятиріччя понад 50% портфеля фонду (близько 1,5 млрд євро) було спрямовано на енергетичні проєкти, переважно в регіонах Африки на південь від Сахари [55].

Однією з ключових ініціатив стала розбудова сонячної енергетики в Кенії та Танзанії, де мільйони людей досі не мають стабільного доступу до електроенергії. Наприклад, у Кенії, спільно з місцевими партнерами, Norfund інвестував у проєкт Malindi Solar Project вартістю 70 млн доларів США, який забезпечує понад 250 000 домогосподарств чистою електроенергією [55]. У Танзанії Norfund підтримував встановлення понад 2 000 автономних сонячних систем для сільських шкіл, клінік та водонапірних станцій у 2021–2023 роках.

Такі ініціативи дозволили скоротити залежність громад від традиційних джерел енергії, зокрема біомаси, яка використовується у 85% сільських домогосподарств Танзанії, та дизельних генераторів, що становлять значну частку шкідливих викидів у цих регіонах. За даними звіту Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики (IRENA), впровадження сонячних електростанцій у цих країнах дозволило зменшити викиди CO² на понад 150 000 тонн щорічно. Завдяки діяльності Norfund забезпечується не лише енергетична справедливість, але й створення робочих місць: у 2023 році, завдяки реалізованим проєктам у секторі чистої енергії, було створено понад 3 000 нових робочих місць, здебільшого в сільських районах [56].

Крім того, Норвегія сприяє розвитку вітрової енергетики в таких країнах, як Єгипет, де зростаючі попити на енергетику та потенціал для розвитку вітрової енергії відкривають можливості для сталого економічного розвитку [62]. У цьому контексті Норвегія надає фінансову та технічну допомогу, інвестуючи в інфраструктуру для будівництва та експлуатації вітрових електростанцій (табл. 2.5).

Завдяки таким ініціативам Норвегія не тільки підтримує енергетичний сектор країн Глобального Півдня, але й активно працює над зменшенням їхньої залежності від викопних джерел енергії. Проєкти, що зосереджуються на відновлювальних джерелах енергії, допомагають цим країнам зменшити викиди парникових газів і сприяти переходу до сталого розвитку.

Проекти Норвегії у сфері енергетики та екології в країнах Глобального Півдня

Країна/Регіон	Напрямок співпраці	Ініціативи та інвестиції	Оцінка результатів
Кенія	Сонячна енергетика	Проект Malindi Solar Project, інвестиції дол.70 млн дол.	Понад 250 000 домогосподарств отримують чисту електроенергію
Танзанія	Сонячна енергетика	Встановлення автономних сонячних систем для сільських шкіл та клінік	Більше 2 000 сонячних систем встановлено
Єгипет	Вітрова енергетика	Інвестиції в вітрові електростанції	Підтримка розвитку сталого енергетичного сектору
Бразилія	Лісова політика, зміна клімату	Програма Norway's International Climate and Forest Initiative (NICFI), підтримка Фонду Амазонії	Збереження тропічних лісів, зменшення викидів парникових газів

Складено автором за матеріалами: [62]

Не менш важливим аспектом зовнішньої політики країн Північної Європи є їхня взаємодія з державами Латинської Америки, зокрема з Бразилією, Мексикою та Аргентиною.

Одним із провідних напрямів взаємодії є економічна співпраця, зокрема у сфері торгівлі та інвестицій. Північноєвропейські країни активно підтримують укладання багатосторонніх і двосторонніх угод про вільну торгівлю з країнами Латинської Америки. Особливої уваги надається відносинам з такими ключовими економіками регіону, як Бразилія, Мексика, Аргентина та Чилі. Через Європейську асоціацію вільної торгівлі (EFTA), членами якої є Ісландія, Норвегія та Швейцарія, було укладено кілька угод про вільну торгівлю, зокрема з Чилі, Колумбією, Коста-Рикою та Панамою. Ці угоди створюють сприятливі умови для розвитку експорту високотехнологічної продукції, інновацій та послуг, а також стимулюють притік іноземних інвестицій у сектори сільського господарства, енергетики та цифрової економіки.

Швеція є однією з провідних країн Північної Європи, яка систематично інтегрує цінності сталого розвитку у свою зовнішню політику, особливо у взаємодії з країнами Глобального Півдня [57]. У цьому контексті особливої уваги заслуговує співпраця Швеції з країнами Латинської Америки, де центральне місце посідають спільні проєкти у сфері зелених технологій та екологічно орієнтованого розвитку.

Важливо зазначити, що одним із прикладів такої співпраці є участь шведських компаній у модернізації системи громадського транспорту в Колумбії. Уряд Швеції через Шведське агентство з міжнародного розвитку (Sida) підтримує ініціативи, спрямовані на зменшення викидів парникових газів у містах, зокрема шляхом запровадження електротранспорту, розвитку інфраструктури для велосипедного руху та створення систем «розумного» міського планування. Так, шведські компанії, такі як Volvo Group, відіграють ключову роль у постачанні електричних автобусів для таких міст, як Богота і Медельїн, а також у технічному консультуванні місцевих органів влади щодо впровадження екологічних транспортних рішень. Завдяки цьому проєкту вдається знижувати рівень забруднення повітря, зменшувати залежність від викопного палива та підвищувати якість життя міського населення.

Іншим важливим напрямом є впровадження чистої енергетики в Уругвай та Чилі. У цих країнах Швеція підтримує розвиток вітрової та сонячної енергетики, як безпосередньо через комерційні інвестиції, так і за допомогою програм міжнародної допомоги. Наприклад, у Чилі шведська компанія ABB Group, яка має міцні виробничі та інженерні корені у Швеції, забезпечує високотехнологічні рішення для модернізації енергетичних мереж, інтеграції відновлюваних джерел енергії та оптимізації споживання електроенергії в промисловості [58]. Зокрема, в 2020 році ABB реалізувала проєкти в Чилі на суму близько 100 мільйонів доларів США, що включали вдосконалення енергетичних систем та інтеграцію вітрової енергетики.

У свою чергу, Уругвай став одним із регіональних лідерів у сфері відновлюваної енергетики, з 98% виробництва електроенергії, що

забезпечується відновлюваними джерелами, здебільшого вітровою та гідроелектричною енергією. Швеція активно підтримує ці ініціативи, і шведські експерти беруть участь у консалтингових місіях для розробки політик сталого енергетичного переходу. Завдяки підтримці таких ініціатив, Уругвай став першою країною в Латинській Америці, яка розпочала реалізацію амбітних цілей щодо досягнення 100% відновлюваної енергетики до 2030 року.

Звернемо увагу на те, що таке партнерство має багатовимірний ефект: з одного боку, воно відкриває нові ринки для високотехнологічної продукції та ноу-хау шведських компаній, з іншого – сприяє зміцненню екологічної безпеки та сталого розвитку в регіоні Латинської Америки. Окрім того, ця взаємодія сприяє реалізації таких глобальних документів, як Паризька кліматична угода та Порядок денний ООН у сфері сталого розвитку до 2030 року (SDGs), зокрема цілей 7 (доступна та чиста енергія), 11 (сталі міста і громади) та 13 (боротьба зі зміною клімату).

Швеція не просто розширює свою зовнішньоекономічну присутність, а й активно формує міжнародний порядок денний, де екологічна модернізація, соціальна відповідальність та довгострокове партнерство з країнами Глобального Півдня є визначальними чинниками [60].

У Норвегії екологічний компонент є центральним у взаємодії з регіоном, і особливого значення в цьому контексті набуває співпраця з Бразилією у межах програми Norway's International Climate and Forest Initiative (NICFI). Ініційована у 2008 році, ця програма спрямована на зменшення викидів парникових газів через боротьбу з вирубкою лісів та сприяння сталому розвитку у країнах з тропічними лісами [57].

Найяскравішим прикладом цієї політики є фінансова та технічна підтримка Норвегією Фонду Амазонії, створеного за ініціативою уряду Бразилії. Фонд виконує важливу функцію фінансування проєктів, які сприяють збереженню тропічних лісів, розвитку сталого землекористування, боротьбі з нелегальною вирубкою та підвищенню інституційної

спроможності регіональних органів влади. До 2023 року Норвегія надала понад 1,2 мільярда доларів США на реалізацію цього фонду, що робить її найбільшим донором подібного екологічного механізму у світі (NICFI Annual Report, 2023). Це не лише демонструє серйозність намірів норвезької сторони у сфері кліматичної політики, але й підкреслює стратегічну важливість Амазонії як «зелених легенів планети» [59].

Підтримка, надана у межах NICFI, охоплює не тільки фінансування, а й наукову співпрацю, обмін технологіями та методологіями моніторингу лісів за допомогою супутникових систем. Норвезька компанія Kongsberg Satellite Services (KSAT), наприклад, постачає інноваційні рішення для супутникового спостереження за лісовими масивами, що дозволяє оперативно реагувати на незаконні вирубки та зміну ландшафтів у басейні Амазонки. Така технологічна інтеграція забезпечує ефективність реалізації екологічних проєктів та зміцнює позиції Бразилії у виконанні її міжнародних зобов'язань у сфері захисту клімату.

Крім того, підтримка Норвегії має виразну політичну складову. Вона демонструє готовність діяти як глобальний «екологічний брокер», що сприяє партнерству на основі спільних цінностей, а не лише економічних інтересів. Норвегія не висуває жорстких політичних умов до своїх екологічних ініціатив, проте наполягає на прозорості, ефективності управління фондами та наданні результатів на основі доказів [63]. Це створює атмосферу взаємної довіри, що є необхідною умовою для довгострокового співробітництва у сферах з такою високою соціальною та політичною чутливістю, як охорона навколишнього середовища.

У ширшому контексті подібні проєкти свідчать про екологічну орієнтацію зовнішньої політики країни, в якій пріоритет надається питанням глобальної відповідальності, кліматичної справедливості та солідарності між Північчю та Півднем.

2.4. Перспективи співробітництва України та країн Північної Європи

У контексті кардинальних трансформацій міжнародної системи, спричинених повномасштабною агресією Російської Федерації проти України, співпраця між Україною та країнами Північної Європи набуває нового стратегічного виміру. Скандинавські країни – Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія та Ісландія – розглядають підтримку України не лише як акт політичної солідарності, але і як ключовий елемент власної політики безпеки, спрямованої на збереження стабільності в євроатлантичному просторі. Відповідно до нового безпекового середовища, ці держави посилюють свою зовнішньополітичну активність, адаптуючи її до нових загроз, пов'язаних з агресивною політикою Росії.

З одного боку, країни Північної Європи демонструють безпрецедентну політичну, військову та гуманітарну підтримку України. Наприклад, Норвегія в межах п'ятирічної програми Nansen Support Programme for Ukraine виділила понад 7 млрд євро (2023–2027), що охоплює як військову допомогу, так і фінансування відбудови (Norwegian Government, 2023). Данія, у свою чергу, бере активну участь у коаліції країн, які передають Україні сучасну військову техніку та тренують особовий склад ЗСУ. Швеція не лише здійснює постачання озброєння, а й підтримує реформи у сферах управління та верховенства права [37]. Такий рівень залучення свідчить про переорієнтацію зовнішньополітичного курсу скандинавських держав у бік активнішої участі у врегулюванні криз за межами власного регіону.

З іншого боку, ця активна позиція зумовлена також усвідомленням власної геополітичної відповідальності. Для країн Півночі, які безпосередньо межують із Росією (Фінляндія та Норвегія), питання безпеки мають особливо високий пріоритет. Вступ Фінляндії до НАТО у 2023 році та Швеції у 2024 році став яскравим свідченням зміни парадигми безпекового мислення: від нейтралітету до колективної оборони. У цьому контексті Україна

розглядається як форпост демократії, чия стійкість має вирішальне значення для безпеки всієї Північної та Центрально-Східної Європи.

Окрім безпекового аспекту, важливим чинником, що формує основу партнерства між Україною та скандинавськими країнами, є спільність цінностей. Країни Північної Європи традиційно демонструють послідовність у просуванні принципів демократії, верховенства права, прав людини та сталого розвитку [38]. Саме ці цінності лежать в основі їхньої зовнішньої політики, зокрема політики розвитку та гуманітарної допомоги. Протягом останніх десятиліть Швеція, Данія та Норвегія стабільно входять до числа найбільших донорів міжнародної допомоги (Official Development Assistance – ODA), спрямованої на підтримку демократичних трансформацій, зміцнення інституційної спроможності та захист прав людини в країнах, що розвиваються.

У випадку з Україною, ці ціннісні орієнтири реалізуються як у форматі двосторонніх проєктів, так і через багатосторонні механізми. Через інструменти Європейського Союзу, Ради Європи, ООН та НАТО скандинавські держави активно просувають ініціативи з посилення демократичних інституцій в Україні, боротьби з корупцією, децентралізації та розвитку громадянського суспільства. Особливу увагу вони приділяють забезпеченню гендерної рівності, підтримці незалежних ЗМІ та захисту прав вразливих категорій населення.

У політичному вимірі співпраця між Україною та країнами Північної Європи набуває особливого значення на тлі євроатлантичних прагнень України. З початку повномасштабної агресії Росії у 2022 році, політична підтримка з боку скандинавських держав – стала вагомим чинником у консолідації міжнародної солідарності з Україною [41].

Усі ці країни є або членами Європейського Союзу, або Північноатлантичного альянсу, або обох організацій, і активно сприяють формуванню спільної політики безпеки, стабільності та правопорядку в європейському просторі. Відтак вони можуть відігравати важливу роль як

політичні «адвокати» України в євроінтеграційних процесах, просуваючи її інтереси в межах інституцій ЄС та НАТО [51].

Фінляндія та Швеція, які нещодавно завершили процес приєднання до НАТО, можуть надати Україні цінний досвід щодо адаптації політики безпеки та оборони до вимог Альянсу [41]. Крім того, ці країни є активними учасниками реалізації політики сусідства ЄС і виступають послідовними прибічниками розширення союзу за умови виконання відповідних критеріїв. Їх підтримка особливо важлива у сфері реформ державного управління, правосуддя, екологічної політики, освіти та діджиталізації, що відповідає Копенгагенським критеріям та зобов'язанням, визначеним у рамках Угоди про асоціацію Україна–ЄС.

Скандинавські країни також мають усталений досвід у наданні технічної та експертної допомоги в межах міжнародних програм розвитку. Зокрема, Шведське агентство з міжнародного розвитку (SIDA), Фінське агентство з підтримки демократії (Demo Finland) та Норвезьке агентство з розвитку (Norad) уже реалізують низку проєктів в Україні у сфері демократичного врядування, підтримки місцевого самоврядування, зміцнення прав людини та екологічної модернізації. Така допомога є не лише фінансовою, а й інституційною, зосередженою на нарощуванні потенціалу українських органів влади та громадянського суспільства [36].

Водночас, для реалізації всього потенціалу політичного партнерства необхідною умовою є стратегічна узгодженість з боку українських державних структур. Це включає не лише формування чіткої зовнішньополітичної візії, а й розвиток інституційної спроможності до впровадження реформ та ефективного використання зовнішньої допомоги. Важливо також забезпечити високий рівень дипломатичної активності, зокрема через участь у двосторонніх і багатосторонніх форумах, створення спільних експертних платформ, організацію регулярного міжурядового діалогу та формування стратегічних альянсів на основі спільних цінностей і довгострокових інтересів.

Поза безпековим виміром, одним із ключових напрямів співробітництва між Україною та країнами Північної Європи виступає енергетика, зокрема її «зелений» компонент. У сучасних умовах, коли українська енергетична система зазнає масштабних руйнувань внаслідок російських атак, питання енергетичної незалежності, сталого розвитку та ефективного управління ресурсами набуває критичного значення [38]. У цьому контексті особливий інтерес викликає досвід країн Півночі Європи, які є визнаними лідерами у впровадженні відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) та реалізації кліматичних стратегій, що відповідають вимогам Паризької угоди та цілей сталого розвитку ООН.

Швеція, наприклад, вже понад 50% своєї енергії отримує з ВДЕ, головним чином – з гідро- та вітрової енергетики, тоді як Данія є одним із піонерів у розвитку офшорної вітроенергетики. Фінляндія активно інвестує в розвиток біоенергетики, зокрема шляхом використання лісових відходів і біомаси для опалення й виробництва електроенергії. Цей досвід є надзвичайно актуальним для України, яка володіє значним потенціалом у сферах вітрової, сонячної та біоенергетики, але потребує технологічної модернізації та інституційної підтримки для ефективної реалізації таких проєктів [37].

Залучення скандинавських інвестицій у реконструкцію та «зелену» трансформацію української енергетичної системи є перспективним напрямом двосторонньої співпраці. У 2023 році загальна сума інвестицій країн Північної Європи в український енергетичний сектор (включно з грантовою допомогою та кредитними лініями) сягнула приблизно 180 млн євро, з яких понад 60% було спрямовано на розвиток відновлюваної енергетики та енергоефективності [59].

Це може включати не лише фінансування будівництва нових ВДЕ-об'єктів (зокрема, сонячних і вітрових електростанцій), а й технічну допомогу у впровадженні сучасних систем енергоменеджменту, інтелектуальних мереж (smart grids), систем зберігання енергії (battery

storage), а також рішень з підвищення енергоефективності будівель та промисловості. Наприклад, у 2023 році NEFCO реалізувала понад 70 проєктів в Україні в галузях енергоефективності, відновлюваної енергетики та сталої інфраструктури, зокрема – в межах Програми енергоефективності громадських будівель, що охопила понад 200 шкіл, дитсадків і лікарень у 17 регіонах України [58].

Скандинавські країни також активно просувають проєкти зі встановлення мікрогридів (локальних енергетичних систем), що можуть працювати автономно в умовах воєнних загроз. У 2024 році Норвегія та Швеція, у співпраці з USAID, ініціювали створення пілотних мікроенергетичних систем у прифронтових громадах, які дозволяють забезпечити до 70% локального енергопостачання з відновлюваних джерел.

При цьому важливим елементом є реформування нормативно-правової бази та створення прозорого інвестиційного клімату, що є необхідною умовою для зацікавлення північних партнерів. Згідно з даними Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), основними бар'єрами для масштабного залучення скандинавських інвестицій залишаються: недостатня прозорість процедур приєднання до енергомереж, обмеження у системі «зеленого» тарифу, а також правова невизначеність щодо гарантій інвесторам у зонах бойових дій [39]. Саме тому актуальним є продовження гармонізації українського законодавства з європейським енергетичним правом, зокрема в рамках зобов'язань перед Енергетичним Співтовариством ЄС.

Окрім двостороннього співробітництва, Україна може також долучатися до спільних проєктів у межах Європейського зеленого курсу (European Green Deal), де Північні країни вже займають активні позиції [45]. Йдеться, зокрема, про участь у європейських фондах енергетичного переходу, транскордонних проєктах із декарбонізації, а також програмах розвитку енергетичної інфраструктури, таких як Connecting Europe Facility (CEF) та Horizon Europe

Однією з ключових сфер потенційного співробітництва між Україною та країнами Північної Європи можна вважати цифровізацію та інновації. Скандинавські країни, відомі своїм високим рівнем цифрового розвитку, впровадженням інноваційних технологій у державному управлінні, а також ефективною системою кібербезпеки.

Україна, своєю чергою, має розвинений ІТ-сектор, що неодноразово демонстрував свою гнучкість, інноваційність і здатність працювати в умовах воєнного стану. Зокрема, розробка та впровадження державного застосунку «Дія» стало прикладом успішної цифровізації, яка отримала позитивну оцінку не лише в Європі, а й серед міжнародних донорів [37]. Це створює основу для поглиблення співпраці з країнами Півночі у сфері цифрових інфраструктур, а також спільного розвитку інноваційних проєктів, зокрема в межах європейських програм підтримки стартапів, цифрових платформ, досліджень та розробок.

Особливого значення набуває й співпраця у сфері кібербезпеки. У світлі постійних кібератак з боку Російської Федерації, які спрямовані на дестабілізацію українських державних інституцій, критичної інфраструктури та інформаційного простору, питання кіберзахисту стало частиною національної безпеки. Північні країни, які також стикаються з кіберзагрозами, мають передовий досвід у створенні національних стратегій кібербезпеки, розвитку кіберрезервів, а також у міждержавній координації дій у рамках НАТО та ЄС [41].

Поглиблення співпраці у цифровій та кіберсфері може реалізовуватись через низку напрямів. По-перше, це обмін експертизою між профільними міністерствами та агентствами, зокрема у рамках навчальних програм і тренінгів. По-друге, створення спільних центрів компетенцій або інкубаторів технологічних рішень, які могли б слугувати платформою для українських та північних ІТ-компаній. По-третє, важливою є участь України в загальноєвропейських ініціативах з цифрового розвитку, у яких Північні країни відіграють провідну роль, зокрема в Європейському альянсі з

промислових даних, хмарних технологій, штучного інтелекту та кіберстійкості [39].

Загалом, цифровізація та інноваційна сфера є одним із найдинамічніших напрямів, де інтереси України та країн Північної Європи не лише збігаються, а й взаємно підсилюють одна одну. Враховуючи спільні загрози та спільне бачення майбутнього цифрового суспільства, поглиблення цієї взаємодії набуває не лише економічного, а й стратегічного характеру, формуючи нові форми партнерства у межах європейського безпеково-цифрового простору (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Перспективи співпраці України з країнами Північної Європи

Показник	Швеція	Норвегія	Фінляндія	Данія
Гуманітарна допомога (млн євро)	500 млн євро	7 млрд євро (на 2022-2027 рр.)	400 млн євро	300 млн євро
Відновлення інфраструктури (млн євро)	200 млн євро	1 млрд євро	150 млн євро	100 млн євро
Внесок у ВДЕ (% від енергетичного балансу)	50% (гідро, вітрові станції)	30% (вітрові та гідроелектростанції)	40% (біоенергетика)	50% (офшорна вітроенергетика)
Кількість проєктів у сфері цифровізації	5 проєктів	4 проєкти	6 проєктів	3 проєкти
Інвестиції у «зелені» технології (млн євро)	150 млн євро	200 млн євро	180 млн євро	120 млн євро
Кількість програм з кібербезпеки	4 програми	5 програм	3 програми	4 програми

Складено автором за матеріалами: [60]

Співпраця України з країнами Північної Європи набуває дедалі більшої ваги в умовах триваючої війни та кардинальних змін у системі європейської безпеки. У відповідь на повномасштабну агресію Росії, скандинавські держави – зокрема Швеція, Данія, Фінляндія та Норвегія – не лише

виступили з рішучою політичною підтримкою України, а й стали важливими донорами у сфері безпеки, економіки та гуманітарної допомоги.

За даними Ukraine Support Tracker Кільського інституту світової економіки, на початок 2024 року сумарна допомога північних країн Україні перевищила 5,6 млрд євро, зокрема: Норвегія – понад 3,7 млрд євро (включно з програмою Nansen Support Programme for Ukraine), Данія – 1,6 млрд євро, Швеція – 0,9 млрд євро, Фінляндія – 0,6 млрд євро.

Країни Півночі виступають не лише солідарними партнерами у протидії зовнішнім загрозам, а й стратегічними союзниками у політичному, економічному, безпековому та технологічному вимірах. Наприклад, Швеція та Фінляндія активно підтримують адаптацію українських збройних сил до стандартів НАТО, зокрема шляхом передачі обладнання, навчань та експертної підтримки. Водночас Данія стала однією з перших країн, яка оголосила про передачу Україні винищувачів F-16 та виділила понад 2,6 млрд доларів в рамках нової довгострокової оборонної стратегії [61].

Паралельно, скандинавські країни роблять вагомий внесок у реформування українських державних інституцій. За підтримки Шведського агентства з міжнародного розвитку (Sida) та Фінського міністерства закордонних справ, в Україні реалізуються програми з удосконалення державного управління, електронного врядування, реформ правосуддя та боротьби з корупцією.

Особливу роль відіграє співпраця у сфері «зеленої» енергетики, цифровізації, кібербезпеки та інновацій, де країни Півночі демонструють лідерство й відкритість до партнерства. Ці напрями мають не лише короткостроковий ефект, а й формують основу для стратегічного партнерства у повоєнний період. Водночас для повної реалізації потенціалу необхідна послідовна зовнішньополітична стратегія України, активна дипломатія та ефективне використання інструментів міжнародного співробітництва.

ВИСНОВКИ

Таким чином, за результатом дослідження національних особливостей зовнішньої політики країн Північної Європи можна зробити наступні висновки:

1. Вивчено джерельну та наукову базу роботи, яка стала основою для всебічного аналізу зовнішньої політики країн Північної Європи. Використання широкого спектра джерел – від академічної літератури до аналітичних звітів, офіційних документів та матеріалів міжнародних організацій – забезпечило глибину дослідження та об'єктивність висновків. Такий підхід дав змогу не лише виявити національні особливості зовнішньополітичного курсу кожної з країн регіону, а й простежити логіку формування їх стратегій у відповідь на глобальні виклики. Особливу увагу було приділено ролі Скандинавії у підтримці України, що набула нової актуальності після початку повномасштабної агресії Російської Федерації. Аналіз джерел засвідчив високий рівень солідарності північних країн з українським народом та прагнення до поглиблення двостороннього і багатостороннього співробітництва в межах європейського безпекового простору.

2. Розкрито понятійно-категоріальний апарат дослідження, визначено ключові терміни, що використовуються для аналізу зовнішньої політики країн Північної Європи. До основних понять належать: зовнішня політика, національні особливості зовнішньої політики, державні інтереси, глобальні актори, політична культура, геополітична позиція, нейтралітет, м'яка сила, миротворче партнерство та скандинавська модель дипломатії. Зовнішня політика – це інструмент реалізації національних інтересів на міжнародній арені. Національні особливості зовнішньої політики визначаються географічним положенням, історичним досвідом, політичною культурою та соціальною підтримкою. Наприклад, політика нейтралітету у Швеції та Фінляндії до 2022 р. була наслідком історичного досвіду, однак із початком

повномасштабної війни РФ проти України ці країни долучилися до НАТО. Важливою категорією є м'яка сила, що охоплює просування гуманітарних цінностей, прав людини, екології та гендерної рівності. Країни Півночі демонструють високий рівень залучення до миротворчої дипломатії, зокрема участь у цивільних місіях міжнародних організацій. Термін «скандинавська модель дипломатії» охоплює багатосторонність, підтримку міжнародного права й прозорість. Ці поняття формують концептуальну основу дослідження, дозволяючи здійснити комплексний аналіз зовнішньополітичних стратегій держав Північної Європи.

3. Досліджені історичні передумови та етапи формування національних особливостей зовнішньої політики країн Північної Європи дозволили зробити висновок про складність і багаторівневність цього процесу. Кожна з держав виробила власну зовнішньополітичну стратегію, що ґрунтується як на унікальному історичному досвіді, так і на регіональних культурно-політичних чинниках. Спільними рисами для всіх країн регіону стали прагнення до миру, нейтралітету або балансування між блоками, підтримка демократії, захист прав людини та прихильність до багатосторонньої дипломатії. Упродовж Холодної війни ці держави обрали різні безпекові орієнтири, однак при цьому зберегли спільні ціннісні засади. У післявоєнний період, а особливо після розпаду СРСР, зовнішня політика країн Півночі адаптувалася до нових викликів – інтеграції в європейські структури, загроз безпеці, зміни клімату та глобальної нестабільності. Усі ці фактори зумовили формування стабільної, виваженої та етично орієнтованої моделі зовнішньої політики, яка й донині забезпечує північним країнам високий міжнародний авторитет і значну впливовість на глобальному рівні.

4. Розглянуто соціально-економічний та політичний профіль країн Північної Європи, що дозволяє зробити висновок про унікальність їхньої моделі державного управління, яка поєднує високий рівень добробуту громадян із стабільною демократичною системою. Скандинавські країни демонструють приклад ефективного функціонування держав загального

добробуту, де забезпечення рівного доступу до базових соціальних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та соціальне страхування, поєднується з високим рівнем економічної конкурентоспроможності. Успішна реалізація принципів гендерної рівності, соціальної інтеграції та солідарності сприяє збереженню соціального капіталу та підтримці довіри до інституцій. Водночас держави регіону активно адаптують свої моделі до нових викликів – зокрема, демографічних змін і глобалізаційних процесів – шляхом проведення структурних реформ і впровадження інновацій. На тлі таких умов Північна Європа виступає не лише регіоном високої якості життя, а й прикладом зразкової соціально-економічної та політичної організації, здатної підтримувати стабільність і поступальний розвиток у довгостроковій перспективі.

5. Проаналізовано Європейський вектор зовнішньої політики країн Північної Європи, який виявляється в багаторівневій інтеграції з Європейським Союзом та демонструє різноманітні національні моделі співпраці із загальноєвропейськими структурами. У контексті геополітичних змін останнього десятиліття, зокрема після початку повномасштабної війни Росії проти України, країни регіону переосмислили свої безпекові пріоритети та посилили інтеграцію з ЄС і НАТО. Швеція та Фінляндія, змінивши багаторічну політику нейтралітету, приєдналися до Альянсу, тоді як Данія переглянула свої попередні обмеження щодо участі у спільній оборонній політиці ЄС. Ісландія та Норвегія, попри відсутність повного членства в ЄС, залишаються тісно інтегрованими в європейський простір через механізми ЄЕЗ та Шенгенської угоди. Північноєвропейські країни також активно підтримують розширення ЄС, розвивають демократичну дипломатію, виступають за зміцнення енергетичної безпеки та лідирують у кліматичній політиці. Таким чином, європейський напрямок зовнішньої політики країн Північної Європи постає як стратегічно виважений і динамічний курс, що поєднує національні інтереси із загальноєвропейськими цінностями та пріоритетами.

6. Охарактеризовано зовнішньополітичні відносини країн Північної Європи з провідними позарегіональними акторами, зокрема зі Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою, що дозволяє простежити баланс між стратегічною безпекою, економічними інтересами та ціннісно-ідеологічною орієнтацією цих держав. Північні країни, попри певні відмінності у національних підходах, демонструють спільне прагнення до зміцнення трансатлантичної єдності, що виявляється у тісній військовій співпраці з США, активній участі в НАТО та підтримці обороноздатності регіону в умовах загострення безпекових викликів. Водночас економічна взаємодія з Китаєм засвідчує прагнення країн Півночі зберегти відкритість до глобальної торгівлі та інновацій, хоча й супроводжується зростаючими побоюваннями щодо стратегічної автономії, безпеки критичної інфраструктури та дотримання прав людини. Такий підхід ілюструє прагматичну та багатовекторну зовнішню політику північних країн, яка водночас залишається глибоко вкоріненою у принципах демократії, міжнародного права та багатостороннього співробітництва.

7. Визначено особливості розвитку взаємодії країн Північної Європи з країнами держав Глобального Півдня, які активно співпрацюють у різних сферах, таких як економіка, енергетика, екологія та гуманітарна допомога. Північноєвропейські країни, зокрема Швеція та Норвегія, реалізують масштабні проекти, спрямовані на сталий розвиток, підтримку демократичних процесів та зміцнення соціальної інфраструктури у країнах Африки, Азії та Латинської Америки. Зокрема, Швеція інвестує в інфраструктуру та освіту, підтримує ініціативи з гендерної рівності та сприяє розвитку демократичних інститутів, в той час як Норвегія фокусується на енергетичних інвестиціях, зокрема у відновлювальну енергетику, що дозволяє зменшити залежність від викопних джерел енергії та сприяти подоланню зміни клімату. Спільна мета цих ініціатив – забезпечення стабільності та сталого розвитку в країнах Глобального Півдня, що також відповідає національним інтересам Північної Європи через зміцнення глобальної

безпеки та економічних зв'язків. Особливо важливим є їхній вклад у глобальні ініціативи, такі як Паризька кліматична угода, що підтверджує важливість збереження екологічної рівноваги на міжнародній арені. Взаємодія між країнами Північної Європи та державами Глобального Півдня не лише сприяє розвитку цих регіонів, а й дозволяє формувати глобальні тенденції в напрямку сталого економічного зростання, екологічної безпеки та соціальної справедливості.

8. Оцінено перспективи співробітництва України та країн Північної Європи в умовах нової геополітичної реальності, викликаній агресією Росії проти України. Підтримка скандинавських держав – Швеції, Норвегії, Данії, Фінляндії та Ісландії – не лише зміцнює безпеку України, але й сприяє стабільності в євроатлантичному просторі. Завдяки спільним цінностям та високому рівню співпраці в політичній, економічній, безпековій та технологічній сферах, країни Півночі стали важливими партнерами України у процесах реформування та модернізації, зокрема в енергетичній, цифровій та інноваційній сферах. Підтримка, яку надають північні держави, не обмежується лише гуманітарною допомогою, а й включає активну участь у вдосконаленні української інфраструктури, реформуванні управлінських структур та розвитку «зеленої» енергетики. Також важливими аспектами співробітництва є спільна робота у галузі кібербезпеки, енергетичної безпеки та цифровізації, що не лише покращує стійкість України до зовнішніх загроз, а й відкриває нові можливості для розвитку високотехнологічних секторів економіки. Водночас, для подальшого ефективного використання цього партнерства необхідно зберігати стратегічну узгодженість на всіх рівнях та забезпечити активну дипломатичну взаємодію. Усі ці напрями співпраці не лише підвищують безпеку та економічну стійкість України, а й закладають основи для довгострокового партнерства з країнами Північної Європи, що має потенціал значно вплинути на розвиток української держави в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегія зовнішньої політики України: Указ Президента України № 448/2021 від 26 серпня 2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> (дата звернення: 18.03.2025)
2. Угода про заснування Північної ради (Nordic Council), 23 березня 1962 року (зі змінами). URL: <https://www.norden.org/en/information/nordic-council> (дата звернення: 18.03.2025)
3. Договір про Європейський Союз (Консолідована версія). *Офіційний вісник ЄС*. С 326, 26.10.2012. URL: <https://surl.li/tmkdlw> (дата звернення: 18.03.2025)
4. Положення про зовнішню політику Королівства Швеція. Regeringens utrikespolitiska deklarationer. URL: <https://www.regeringen.se/> (дата звернення: 19.03.2025)
5. National Security Strategy of Finland, 2023. Ministry of Defence of Finland. URL: <https://www.defmin.fi/> (дата звернення: 18.03.2025)
6. Norway's Foreign Policy Strategy, Ministry of Foreign Affairs, 2017. URL: <https://www.regjeringen.no/> (дата звернення: 20.03.2025)
7. The Foreign Policy White Paper, Government of Denmark, 2023. URL: <https://um.dk/>
8. Бочкарьова Т. Ю. Скандинавський вектор зовнішньої політики України: політичний аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://surl.lu/fcyjqd> (дата звернення: 18.03.2025)
9. Демчишак Р. Б., Завада Я. І. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2021. 192 с.
10. Григор'єва В. Зовнішня політика Скандинавських країн: історичні етапи та сучасні тенденції. *Міжнародні відносини та зовнішня політика*. 2021. № 3. С. 45–58.

11. Зінько І. Зовнішня політика країн Північної Європи. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 328 с.
12. Лук'янова І. О. Концептуальні засади зовнішньополітичної стратегії Норвегії. URL: <https://surli.cc/ggoyay> (дата звернення: 22.03.2025)
  0. Мальський М. З., Мороз Ю. М., Іжнін І. І. та ін. Міжнародні відносини: Політика. Економіка. Право / за ред. Маркіяна Мальського, Юрія Мороза. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 476 с.
  0. Матвієнко В. Північна Європа в системі міжнародних відносин ХХІ століття. Київ: Інститут міжнародних досліджень, 2022.
  1. Пугачова Д. В. Еволюція концептуальних засад та проблеми реалізації зовнішньої політики країн Північної Європи. Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. URL: <https://surl.li/gcqn timer> (дата звернення: 24.03.2025)
  0. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період: навчально-методичний посібник. Острог: Національний університет «Острозька академія», 2012. 412 с.
  0. Швед О. Автореферат дисертації «Політика країн Скандинавії щодо процесу європейської інтеграції...». URL: <https://www.academia.edu/32911584> (дата звернення: 24.03.2025)
  0. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Європейського Союзу: методичні вказівки. Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 152 с.
  1. Andersen M. S. Nordic Energy Cooperation and the Green Transition. Nordic Council of Ministers, 2021.
  0. Archer C. The Nordic States and European Security: A Historical Perspective. Palgrave Macmillan, 1996.
  1. Goldmann K. The Logic of International Institutions. – London: Routledge, 2002. 256 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203422984>.
  0. Bagge S. Cross and Scepter: The Rise of the Scandinavian Kingdoms from the Vikings to the Reformation. 2014.

0. Beate Sjøfjell, Heidi Rapp Nilsen, Benjamin J. Richardson. Investing in Sustainability or Feeding on Stranded Assets? May 2018. URL: <https://papers.ssrn.com/> (дата звернення: 24.03.2025)
0. Bengtsson R., Elgström, O. «The EU's Eastern Partnership: Normative or Geopolitical Power?» *Policy Studies*, 33(2), 2012.
0. Clive A., Joenniemi P. Nordic security and defense cooperation. In: *Nordic Cooperation: A European region in transition* (ed. by J. Strang), 2016. 210 p.
0. Forsberg T. «Sweden's Shift to NATO...» *Journal of European Security*. 2023. №32 (1).
0. Hult B. *Swedish Foreign Policy: Between Neutrality and Integration*. – Stockholm: Nordic Academic Press, 2019.
0. Johannsson R. Norway's Role in Arctic and Global Diplomacy. *International Affairs Quarterly*. 2020. Vol. 64. P. 40–56.
0. Klausen K. Nordic States and the Global Order. *Scandinavian Journal of Politics*. 2021. № 3. С. 64–79.
0. Laursen F. «Denmark's Defence Opt-Out Referendum». *Nordic Journal of International Relations*. 2022.
0. Melby S. *Security and Foreign Policy in the Nordic Region*. Oslo: NUPI, 2018.
0. Inglehart, R. *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. – Princeton: Princeton University Press, 1997. – URL: <https://doi.org/10.1515/9780691214429-005>
0. Danish Ministry of Foreign Affairs. *China Strategy 2023–2025*.
0. European Commission. «European Green Deal – Energy Transition». 2023. URL: <https://ec.europa.eu/energy> (дата звернення: 25.04.2025)
0. European Commission. «eGovernment Benchmark 2023.» URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu> (дата звернення: 26.04.2025)
0. European Council on Foreign Relations. *Nordics and the New Global Order 2023*.

0. European External Action Service. «EU-Ukraine Relations: Advancing Integration». 2023. URL: <https://www.eeas.europa.eu> (дата звернення: 26.04.2025)
0. Government of Norway. «Norway's multi-year support to Ukraine». <https://www.regjeringen.no/> (дата звернення: 27.03.2025)
0. Nordic Support for Ukraine – Government Contributions. Nordic Ukraine Forum, 2024. URL: <https://nordicukraine.org/support> (дата звернення: 26.04.2025)
0. IMF. World Economic Outlook 2024. URL: <https://www.imf.org/> (дата звернення: 26.04.2025)
0. European Parliament. The Nordic Countries and the European Union: State of Play and Future Perspectives. European Parliamentary Research Service (EPRS). 2023. URL: <https://surl.lu/twjeze> (дата звернення: 26.04.2025)
0. NATO. Partnership and Cooperation Framework with Finland and Sweden.
0. Nordic Environment Finance Corporation – NEFCO, 2024.
0. NEFCO Annual Report, 2023. <https://www.nordicenergy.org> (дата звернення: 27.04.2025)
0. Nordic Council. Nordic Cooperation in a Changing World, 2023.
0. Nordic Energy Research. Energy in the Nordics: Towards Carbon Neutrality. <https://www.nordicenergy.org> (дата звернення: 27.04.2025)
1. Nordic Institute for Interoperability Solutions. «X-Road® - The Backbone of e-Governance». <https://x-road.global/> (дата звернення: 28.04.2025)
0. Norwegian Ministry of Defence. Strategic Outlook: Arctic and Security (2024). <https://www.regjeringen.no/> (дата звернення: 26.04.2025)
0. Norwegian Ministry of Petroleum and Energy. Norwegian gas supplies to Europe. 2023. <https://surl.lu/pdejxn> (дата звернення: 28.04.2025)
0. EU External Action Service, Ministries of Foreign Affairs (2023–2024), Nordic Cooperation Reports, NATO Press Office.
0. Statistics Norway. Direct investment by income and country. <https://www.ssb.no/> (дата звернення: 27.04.2025)

0. Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA).
<https://www.sida.se> (дата звернення: 28.04.2025)
0. UNDP. The Role of the Nordic Countries in Global Development, 2022.
0. Ukrainian Prism / Friedrich Ebert Stiftung. Українська призма: зовнішня політика 2022. Київ, 2023. 308 с.
0. NATO Defence Expenditure Reports, SIPRI <https://surl.lu/pdejxn> (дата звернення: 28.04.2025)
0. World Bank, Ministries of Foreign Affairs of Nordic countries, OECD.
<https://www.worldbank.org/ext/en/home> (дата звернення: 28.04.2025)
1. The Guardian. Norway wealth fund hits 'milestone' \$1 trillion value.
<https://guardian.ng/> (дата звернення: 26.04.2025)
2. "Political and Economic Relations between Northern Europe and the Global South." Nordic Political Science Review, 2021.
58. NEFCO Annual Report, 2023. <https://www.nefco.int/> (дата звернення: 26.04.2025)
59. Nordic Environment Finance Corporation (NEFCO). (2024). *NEFCO Annual Report 2023*. URL: <https://surl.li/rjrfji> (дата звернення: 26.04.2025)
60. Nordic Ukraine Forum. (2024). *Nordic Support for Ukraine – Government Contributions*. URL: <https://surl.li/oirefm> (дата звернення: 27.04.2025)
61. Danish Ministry of Defence. (2024). *The Danish Government proposes to fast-track key investments in defence and security*. URL: <https://surl.li/lvzhbw> (дата звернення: 26.04.2025)
62. Norad. 50 years of energy cooperation between Tanzania and Norway. URL: <https://surl.li/lvzhbw> (дата звернення: 26.04.2025)
63. Wikman A. Nordic Cooperation in Foreign Affairs: Theory and Practice. Copenhagen: DIIS, 2020.
64. Neumann I. B. Sited diplomacy. *Diplomatic Cultures and International Politics: Translations, Spaces and Alternatives* / eds. Jason Dittmer, Fiona McConnell. – London: Routledge, 2015. – P. 79–92.

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну бакалаврську роботу
студента Ватолінського Данііла Дмитровича спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
на тему: «Національні особливості зовнішньої політики
країн Північної Європи»

«29» травня 2025
м. Харків

Кваліфікаційна робота Ватолінського Данііла Дмитровича присвячена комплексному дослідженню зовнішньої політики країн Північної Європи в історичній ретроспективі та сучасних геополітичних умовах. У межах дослідження автор розглядає специфіку зовнішньополітичних стратегій Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії та Ісландії, акцентуючи увагу на таких аспектах, як політика нейтралітету, євроінтеграційні процеси, взаємодія з НАТО, роль у глобальному врядуванні, миротворча та гуманітарна дипломатія.

Робота має чітко окреслену структуру, що дозволяє логічно і послідовно викладати теоретичні положення, історичні передумови та прикладний контекст теми. Значну увагу приділено аналізу національних особливостей зовнішньополітичного курсу кожної з країн регіону, що дозволяє уникнути узагальнень і забезпечує глибину дослідження.

Особливу цінність становить аналітична частина роботи, де автор розглядає перспективи співпраці України з державами Північної Європи у сфері безпеки, енергетики, інновацій та цифрової трансформації. Залучення актуальних джерел, зокрема матеріалів Nordic Council, SIPRI, DIIS, FIIA, офіційних документів МЗС північних країн, ЄС та НАТО, забезпечило

високий рівень обґрунтованості висновків.

У процесі підготовки дипломної роботи Ватолінський Д.Д. зарекомендував себе як відповідальний, дисциплінований і науково зацікавлений студент, який продемонстрував аналітичну зрілість, системність мислення та глибоке розуміння обраної теми. Автор упевнено оперував спеціалізованою термінологією у сфері міжнародних відносин, геополітики та зовнішньої політики, критично опрацьовував наукові джерела, аналітичні звіти та офіційні документи міжнародних організацій. Високий рівень опрацювання джерельної бази, вміння проводити порівняльний аналіз, формулювати обґрунтовані висновки й узагальнення щодо національних зовнішньополітичних моделей країн Північної Європи засвідчують його здатність до самостійної дослідницької діяльності.

Здобувач також виявив зацікавлення у практичній площині теми, запропонувавши перспективні напрямки українсько-нордичного співробітництва в безпековій, інноваційній та гуманітарній сферах, що свідчить про сформовані компетентності майбутнього фахівця в галузі міжнародних відносин.

Дипломна робота за оформленням і змістом відповідає вимогам, які висуваються до кваліфікаційних дипломних робіт, і може бути допущена до захисту в Екзаменаційну комісію.

Науковий керівник:
кандидат економічних наук,
доцент кафедри світової
політики, дипломатії
та туристичного бізнесу
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Ірина ПАНОВА

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, м. Свободи, 6
«02» червня 2025 року

Екзаменаційній комісії
із захисту дипломних робіт
спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну бакалаврську роботу
студента Ватолінського Данііла Дмитровича
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
на тему: «Національні особливості зовнішньої політики країн Північної Європи»

Кваліфікаційна робота Ватолінського Д.Д. присвячена ґрунтовному аналізу національних особливостей зовнішньої політики країн Північної Європи. – Швеції, Норвегії, Данії, Фінляндії та Ісландії. Дослідження вирізняється високим рівнем актуальності, оскільки держави цього регіону відіграють важливу роль у формуванні сучасної системи європейської безпеки, підтримці України та розбудові справедливих міжнародних відносин.

Автор детально розглянув понятійно-категоріальний апарат, проаналізував джерельну та наукову базу, історичні етапи формування зовнішньої політики північних країн, а також їх соціально-економічний і політичний профіль.

У другому розділі зосереджено увагу на специфіці європейського вектора, відносинах із провідними глобальними акторами та країнами Глобального Півдня. Окрему цінність становить параграф, присвячений перспективам співпраці України з державами Північної Європи, що надає роботі практичного значення.

Робота має чітку структуру, логічну послідовність викладу, базується на сучасних аналітичних джерелах, зокрема офіційних документи ЄС та урядів скандинавських країн. Автор продемонстрував володіння методами історико-порівняльного, системного й аналітичного аналізу, а також сформував самостійні висновки, які підтверджуються фактичним матеріалом.

Окремо варто відзначити коректне застосування понять «нордична дипломатія», «нейтралітет», «м'яка сила», «скандинавська модель розвитку», що свідчить про глибоке засвоєння теоретичних основ міжнародних відносин. Таблиці та ілюстрації вдало доповнюють аналітичний матеріал, а стиль викладу відповідає академічним стандартам.

Мета дипломної роботи досягнута. Автор послідовно реалізував усі поставлені дослідницькі завдання: від узагальнення теоретичних положень до глибокого аналізу зовнішньої політики кожної країни регіону, що засвідчує логічну завершеність та обґрунтованість наукового пошуку.

Недоліки в роботі не є суттєвими й мають переважно технічний характер – місцями можна було б уникнути повторів або уточнити деякі порівняння між державами.

Запропонована робота є завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке цілком відповідає встановленим вимогам до робіт відповідного кваліфікаційного рівня. За умови успішного захисту в Державній екзаменаційній комісії, робота заслуговує на оцінку добре, зокрема – 85 балів.

Рецензент:

канд. політ. наук, доцент кафедри
кафедри міжнародних відносин,

Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Євгенія СОЛОВИХ